

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Dangiro Bugo,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

**Magistro darbas
Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi pagal Europos
Bendrijos teisę: santykis su intelektine nuosavybe**

Vadovas: doc. dr. Vytautas Mizaras (LL.M)

Recenzentė: asist. Jūratė Truskaitė

Vilnius 2006

TURINYS

ĮVADAS	2
1. EB SUTARTIES 82 STRAIPSNIS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ:	
BENDRIEJI KLAUSIMAI	4
1.1. EB Sutarties 82 straipsnis	4
1.1.1. EB Sutarties 82 straipsnio tikslai	4
1.1.2. EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygos	6
1.1.2.1. Dominuojanti padėtis rinkoje	7
1.1.2.1.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas	8
1.1.2.1.2. Rinkos galios vertinimas	11
1.1.2.2. Piktnaudžiavimas	13
1.2. Intelektinė nuosavybė	16
1.2.1. Išimtinis pobūdis	16
1.2.1.1. Negatyvios teisės	17
1.2.1.2. Pagrindimas	17
1.2.2. Intelektinė nuosavybė ir Europos Bendrija	20
1.2.2.1. EB Sutartis	20
1.2.2.2. Teisių turėjimas ir įgyvendinimas	20
1.2.2.3. Ypatingas intelektinės nuosavybės teisių dalykas	21
1.2.2.4. Teisių išsėmimo principas	23
2. DOMINUOJANTI PADĖTIS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ	25
2.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas	25
2.1.1. Atitinkama prekės rinka	25
2.1.2. Atitinkama geografinė rinka	26
2.1.3. „Naujosios ekonomikos“ rinkos	27
2.2. Rinkos galios vertinimas	30
2.2.1. Plėtros ir įėjimo į rinką kliūtys	30
2.2.1.1. Dominuojanti padėtis	31
2.2.1.2. Prezumpcija	32
2.2.2. „Naujosios ekonomikos“ rinkos	36
2.2.2.1. Rinkos dalys	36
2.2.2.2. Tinklo poveikis	37
3. PIKTNAUDŽIAVIMAS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ	40
3.1. Intelektinės nuosavybės teisės ir rinka	40
3.1.1. Antikonkurencinis piktnaudžiavimas	42
3.1.1.1. Išimtinės licencijos igijimas	42
3.1.1.2. Atsisakymas tiekti	43
3.1.1.2.1. „Tam tikras piktnaudžiavimo elgesys“	43
3.1.1.2.2. „Išimtinės aplinkybės“	45
3.1.1.2.3. „Esminių išteklių“ doktrina	47
3.1.1.2.4. Byla IMS	50
3.1.1.2.5. Pateisinimas	53
3.1.1.3. Išnaudotojiškas piktnaudžiavimas	54
IŠVADOS	57
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60

IVADAS

Temos aktualumas. Europos Bendrija siekia vieningos rinkos integracijos ir veiksmingos konkurencijos šioje erdvėje užtikrinimo. Šiais tikslais Europos Bendrijos Steigimo Sutarties (toliau – EB Sutartis) 82 straipsnis draudžia vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti rinkoje užimama dominuojančia padėtimi ir taip savo elgesiu įtakoti valstybių narių tarpusavio prekybą. Tačiau Europos Bendrija taip pat gerbia nacionalinę valstybių narių nuosavybės sistemą, kurios apsaugos tikslais pamatinį laisvos prekybos principą leidžia riboti. Intelektinės nuosavybės teisės sąlygoja mokslinius tyrimus bei išradimų sklaidą, didina prekių kokybę ir įvairovę, galiausiai vartotojų gerovę.

Tačiau intelektinės nuosavybės teisių išimtinis pobūdis taip pat leidžia jų subjektams teisėtai kontroliuoti trečiųjų asmenų elgesį ir lemia intelektinės nuosavybės turėtojo teisinės monopolijos situaciją. Kitų asmenų elgesio kontrolė gali sukurti ūkio subjektų veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis ir tokią intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinę monopoliją paversti rinkos galia, ne tik leidžiančia jam elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, bet ir įgalinančia šių teisių subjektą tokia padėtimi rinkoje piktnaudžiauti. Taigi draudimo piktnaudžiauti ir intelektinės nuosavybės teisių apsaugos sąveika reikalauja optimalios pusiausvyros paieškos, kurios svarba ypač didelė žinių visuomenėje ir „naujosios ekonomikos“ rinkose.

Darbo tikslas ir objektas. Šio darbo tyrimu siekiama atskleisti materialiuosius EB Sutarties 82 straipsnyje nustatyto draudimo vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi ir intelektinės nuosavybės apsaugos santykio teorinius ir praktinius aspektus. Siekiant minėto tikslo, darbui keliami šie uždaviniai: išanalizuoti EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygų ir intelektinės nuosavybės teisių bendruosius klausimus; išanalizuoti EB Sutarties 82 straipsnio dominuojančios padėties sąlygos taikymo ypatybes intelektinės nuosavybės teisių atveju; išanalizuoti EB Sutarties 82 straipsnio piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi sąlygos taikymo ypatybes intelektinės nuosavybės teisių atveju. Siekiant minėto tyrimo tikslo, pirmojoje darbo dalyje analizuojami EB Sutarties 82 straipsnio teisinio reguliavimo tikslai ir taikymo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, kad EB Sutarties 82 straipsnio ūkio subjekto sąlyga yra bendra Europos Bendrijos konkurencijos teisės kategorija, o dominavimo bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje bei poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai sąlygos yra jurisdikcinio pobūdžio, šiame darbe jos detaliau neanalizuojamos. Pirmojoje dalyje taip pat analizuojamas intelektinės nuosavybės teisių išimtinis pobūdis, t.y. esminis

intelektinės nuosavybės bruožas EB Sutarties 82 straipsnio taikymo prasme, bei šių teisių apsaugos ir Europos Bendrijos teisės santykio esminiai aspektai. Antrojoje darbo dalyje gilinamasi į atitinkamos rinkos apibrėžimo ypatybes intelektinės nuosavybės teisių atveju bendrai ir „naujosios ekonomikos“ rinkose konkrečiai. Šioje dalyje toliau analizuojamos intelektinės nuosavybės įtakos rinkos galiai ypatybės bendrai ir „naujosios ekonomikos“ rinkose konkrečiai. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės teisės nagrinėjamos plėtos ir įėjimo į rinką kliūčių požiūriu, kitų rinkos galios veiksnių požiūriu jų nenagrinėjant. Trečioji šio darbo dalis skirta intelektinės nuosavybės teisių ir rinkos santykio klausimo analizei bei intelektinės nuosavybės teisių įgijimo ir įgyvendinimo antikonkurencinio bei išnaudotojiško piktnaudžiavimo atvejų pavyzdžių analizei.

Tyrimo metodai. Darbe dominuoja ekonominės analizės metodas, kuriuo remiantis nagrinėjami tiek bendrieji su draudimu piktnaudžiauti ir intelektinės nuosavybės teisėmis susiję klausimai, tiek atskiri EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygų ir intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos santykio aspektai. Taip pat taikomas lyginamasis tyrimo metodas, kurio pagrindu nagrinėjami Europos Bendrijos konkurencijos teisės ir intelektinės nuosavybės teisės sąveikos aspektai. Remiantis istoriniu tyrimo metodu analizuojama Europos Komisijos (toliau – Komisija), Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismo (toliau – PIT) bei Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktikos raida, taip pat teorinių žinių vystymasis.

Darbo originalumas ir naujumas. Tam tikri šio darbo problematikos aspektai yra analizuoti teisinėje ir ekonominėje užsienio mokslinėje literatūroje, tačiau daugiau kaip platesnio tyrimo objekto, pavyzdžiui Europos Bendrijos konkurencijos teisės apskritai, vienas elementų. Lietuvos teisės moksle EB Sutarties 82 straipsnyje nustatyto draudimo piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi ir intelektinės nuosavybės santykis išsamiau analizuotas nebuvo. Reikia pažymėti, kad magistro darbų šia tema per pastaruosius dvejus metus rašyta nebuvo.

Naudoti šaltiniai. Šio darbo tyrimo šaltinių pagrindas yra EB Sutarties 82 straipsnyje nustatytas teisinis reglamentavimas. Lakoniškų minėto straipsnio nuostatų taikymas neatsiejamas intelektinės nuosavybės teisės aktai šiame darbe neanalizuojami. Konkurencijos teisės doktrina taip pat svarbus šio darbo tyrimo šaltinis. Atsižvelgiant į tai, kad darbe analizuojamos problematikos klausimais literatūra lietuvių kalba ribota, tyrimo tikslais naudota atitinkama mokslinė literatūra anglų kalba. Darbe remiamasi konkurencijos teisės ir intelektinės nuosavybės problemas šiuo metu nagrinėjančių mokslininkų, tokių kaip B. Sufirin ir A. Jones, R. Whish, V. Korah, W. R. Cornish ir kitų, darbais.

1. EB SUTARTIES 82 STRAIPSNIS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ: BENDRIEJI KLAUSIMAI

1.1. EB Sutarties 82 straipsnis

Europos Bendrijos konkurencijos politikos pamatinės nuostatos įtvirtintos EB Sutartyje. EB Sutarties 3 straipsnio 1 dalies g) punkte numatyta, kad siekiant EB Sutarties 2 straipsnyje nustatytų Europos Bendrijos tikslų, viena iš Europos Bendrijos veiklos sričių yra sistema, kuri užtikrintų, jog konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma. Teisinį minėtos sistemos pagrindą sudaro nuostatos, įtvirtintos EB Sutarties VI dalies 1 skyriuje. Viena iš priemonių, skirtų konkurencijos Europos Bendrijoje reguliavimui, yra EB Sutarties 82 straipsnyje įtvirtintas draudimas vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje, jei toks elgesys galėtų paveikti prekybą tarp valstybių narių. Siekiant atskleisti tokio draudimo ypatumus Europos Bendrijos konkurencijos teisės kontekste, reikalinga EB Sutarties 82 straipsnyje nustatyto teisinio reglamentavimo tikslų ir šio straipsnio nuostatų taikymo sąlygų analizė.

1.1.1. EB Sutarties 82 straipsnio tikslai

Ekonomikos ir teisės teoretikai sutaria, kad pagrindinis šiuolaikinės konkurencijos teisės tikslas – ekonominio efektyvumo, pasireiškiančio efektyviausiu išteklių paskirstymu ir, galiausiai, vartotojų gerove, užtikrinimas¹. Tačiau seniai diskutuojama dėl to, ar minėtas rinkos teisinio reguliavimo tikslas turėtų būti vienintelis. Vis dėlto aišku, kad priklausomai nuo politinio sprendimo, konkurencijos teisės normos gali būti kuriamos ir taikomos siekiant ir kitų tikslų: konkurentų ir sąžiningos konkurencijos apsaugos, liberalios demokratijos užtikrinimo, tam tikrais socialiniais ar kitokiais politiniais tikslais². Nediskutuojama, kad Europos Bendrijos konkurencijos teisė yra skirta efektyvios ekonomikos, t.y. efektyviausio išteklių paskirstymo ir vartotojų gerovės tokiu būtu kūrimo, užtikrinimui. Tačiau šios srities politikos realijos ir teisės normų aiškinimo bei taikymo praktika leidžia teigti, kad Europos Bendrijos konkurencijos teisinis reguliavimas naudojamas kaip instrumentas siekiant ir kitų gėrių: pirmiausiai

¹ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 17.

² Ibid. P. 15-18.

vieningos rinkos integracijos³, taip pat smulkaus ir vidutinio verslo, konkurentų ir vartotojų interesų apsaugos⁴. Tokią Europos Bendrijos konkurencijos teisės tikslų sampratą lemia patys šios organizacijos ypatumai: sistema, užtikrinanti, kad konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma, yra tik viena iš Europos Bendrijos veiklos sričių, numatytų EB Sutarties 3 straipsnio 1 dalyje. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas yra pažymėjęs EB Sutarties tikslų (taigi ne tik aukšto konkurencingumo lygio ir ekonominės veiklos konvergencijos, bet ir kitų tikslų, įtvirtintų EB Sutarties 2 straipsnyje) svarbą taikant konkurencijos teisę⁵. Taigi konkurencijos teisės normos privalo būti aiškinamos ir taikomos sistemiškai su kitomis Europos Bendrijos kompetencijos sritis reglamentuojančiomis teisinėmis priemonėmis ir negali jų absoliučiai ignoruoti.

Kadangi draudimas piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi rinkoje, įtvirtintas EB Sutarties 82 straipsnyje, yra viena sudėtinių Europos Bendrijos konkurencijos teisės sistemos dalių, galima teigti, jog aukščiau nurodyti Europos Bendrijos konkurencijos teisės tikslai aktualūs ir analizuojamo draudimo atveju. Vis dėlto tam tikri Europos Bendrijos konkurencijos teisės tikslų sampratos aspektai draudimo piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi atveju vertinami prieštaringai. Ypač kritikuojamas EB Sutarties 82 straipsnio taikymas siekiant konkurentų apsaugos. Teigiama, kad konkurencinę kovą laimi efektyviausieji, todėl monopolija, susiformavusi kaip tokios konkurencijos rezultatas, turėtų būti vertinama palankiai ar bent jau nesmerkiama⁶. Priešingu atveju reikštų, kad konkurencijos proceso dalyviai, konkurencijos varžybas laimėję dėl aukšto savo efektyvumo lygio ir aplenkę mažiau efektyviai veikiančius savo konkurentus, už tokią sėkmę būtų baudžiami⁷. Kita vertus, pripažįstama, kad netinkamo rinkoje dominuojančio subjekto elgesio su konkurentais aspektas tam tikrais atvejais gali būti svarbus EB Sutarties 82 straipsnio taikymo prasme⁸.

Europos Bendrijų Komisija (toliau – Komisija) nurodo, kad teisinio reguliavimo, įtvirtinto EB Sutarties 82 straipsnyje, tikslas yra konkurencijos rinkoje apsauga, kaip priemonė, kuri padidintų vartotojų gerovę ir užtikrintų efektyvų išteklių paskirstymą⁹. Komisija aiškiai patvirtina, jog draudimas rinkoje dominuojančiam subjektui

³ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 36.

⁴ Ibid. P. 39.

⁵ Europos Teisingumo Teismo 1977 m. spalio 25 d. sprendimas byloje 26-76, *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v Commission of the European Communities* (1974), E.C.R. 1875.

⁶ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 175.

⁷ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 253.

⁸ EAGCP Report. P. 9.

⁹ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. P. 4.

piktnaudžiauti skirtas apsaugoti konkurenciją, o ne konkurentus¹⁰. Tačiau, kaip jau minėta, teisinio reguliavimo, nustatyto EB Sutarties 82 straipsnyje, tikslų identifikavimas ir samprata negali būti atsieti nuo kitų EB Sutarties nuostatų ir likusių Europos Bendrijos veiklos sričių. Šia prasme net ir rinkoje dominuojančio ūkio subjekto konkurentų apsaugos siekis taikant EB Sutarties 82 straipsnį galėtų būti pateisinamas, jei ir tik tokia apimtimi, kiek tai būtų reikalinga tinkamam kitų Europos Bendrijos politikos ir teisės sričių nuostatų įgyvendinimui.

1.1.2. EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygos

EB Sutarties 82 straipsnis nustato draudimą vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje, jei toks elgesys galėtų paveikti prekybą tarp valstybių narių. Analizuojamo straipsnio punktuose nuo a) iki d) nustatyti galimi piktnaudžiavimo atvejai: nesąžiningų pirkimo ar pardavimo kainų arba kokių nors kitų nesąžiningų prekybos sąlygų tiesioginis ar netiesioginis nustatymas; gamybos, rinkų arba technikos raidos ribojimas pažeidžiant vartotojų interesus; nevienodų sąlygų taikymas lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį; vertimas sudaryti sutartis kitoms šalims prisiimant papildomus įsipareigojimus, kurių pobūdis ir komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokių sutarčių dalyku. ETT ir Komisijos praktika rodo, kad šių rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmų, pripažįstamų piktnaudžiavimu, sąrašas yra tik pavyzdinis¹¹.

Nepaisant veiksmų, kurie gali būti pripažinti piktnaudžiavimu, pobūdžio įvairovės, analizuojamo draudimo taikymas reikalauja eilės kitų sąlygų išpildymo. Išskiriamos šios privalomos ir pakankamos EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygos: a) vienas ar keli ūkio subjektai; b) dominuojanti padėtis; c) dominuojanti padėtis bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje; d) piktnaudžiavimas; ir e) poveikis prekybai tarp valstybių narių¹². Siekiant šio darbo tyrimo tikslo, reikalinga detalesnė dominuojančios padėties ir piktnaudžiavimo tokia padėtimi sąlygų EB Sutarties 82 straipsnio taikymo prasme analizė.

¹⁰ Ibid.. P. 17.

¹¹ Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), E.C.R. 495.

¹² JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 255.

1.1.2.1. Dominuojanti padėtis rinkoje

Dominuojančios padėties sąvoką ETT apibrėžė byloje *United Brands*¹³. ETT nurodė, kad dominuojanti padėtis turėtų būti suprantama kaip „ūkio subjekto ekonominės jėgos padėtis, suteikianti tam ūkio subjektui galios elgtis iš esmės nepriklausomai nuo jo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, leidžiant jam užkirsti kelią efektyviai konkurencijai atitinkamoje rinkoje“¹⁴. Ūkio subjekto galia elgtis iš esmės nepriklausomai bei gebėjimas užkirsti kelią efektyviai konkurencijai suprantami kaip tarpusavyje susiję dominuojančios padėties elementai, atskleidžiantys ryšį tarp ūkio subjekto ekonominės jėgos ir konkurencijos proceso¹⁵. Ūkio subjekto nepriklausomumas aiškinamas didele rinkos galia. Rinkos galia yra ekonominė sąvoka, suprantama kaip neefektyvumą lemiantis veiksnys: gebėjimas sumažinti gamybos apimtį ir padidinti kainą neatsiejamas nuo neefektyvaus išteklių paskirstymo, o taip vadinamas monopolisto „ramus gyvenimas“ – neefektyvios gamybos¹⁶. Ekonominiu požiūriu ūkio subjekto galia elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų laikoma esminiu dominavimo rinkoje požymiu ir atitinkamai pagrindiniu šios sąvokos elementu¹⁷.

Gebėjimo užkirsti kelią efektyviai konkurencijai elementas suprantamas plačiai. ETT yra nurodęs, kad absoliutus konkurencijos galimybės eliminavimas šiuo atveju nėra būtinas¹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad EB Sutarties 82 straipsnis taikomas ne tik antikoncepciniam (angl. – *anticompetitive*), bet ir vadinamam išnaudotojiškam (angl. – *exploitative*) ūkio subjektų elgesiui, analizuojamą dominuojančios padėties sąvokos elementą siūloma laikyti ne privalomu, o tik papildomu dominuojančios padėties rinkoje nustatymo kriterijumi¹⁹. Dominuojanti padėtis nėra abstraktus reiškiny, todėl jos nustatymas pirmiausiai reikalauja atitinkamos rinkos (angl. – *relevant market*) apibrėžimo²⁰.

¹³ Europos Teisingumo Teismo 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities* (1978), E.C.R. 207.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 263, KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 365.

¹⁷ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 179. JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 263. KORAH V. *An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice, Seventh Edition*. Oxford – Portland Oregon: 2000. P. 81.

¹⁸ Europos Teisingumo Teismo 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities* (1978), E.C.R. 207, para. 126; Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461, para 59.

¹⁹ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 179; KORAH V. *An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice, Seventh Edition*. Oxford – Portland Oregon: 2000. P. 81.

²⁰ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 24.

1.1.2.1.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas

PIT yra pažymėjęs, kad „atitinkama rinka nurodo ribas, kuriose turi būti analizuojami ūkio subjekto dominavimo ir piktnaudžiavimo EB Sutarties 82 straipsnio prasme klausimai“²¹. Anot Komisijos, rinkos apibrėžimas yra priemonė nustatyti ir apibrėžti konkurenciją tarp ūkio subjektų, kad būtų galima sistemiškai įvertinti konkurencinius veiksnius, kurie veikia ūkio subjektą²². Šiuos veiksnius Komisija apibrėžia trim konkurencinio poveikio šaltiniais: paklausos pakeičiamumu, pasiūlos pakeičiamumu ir potencialia konkurencija²³. Atitinkamos rinkos nustatymas reikalauja jos apibrėžimo prekės, geografiniu, retais atvejais taip pat ir laiko požiūriu.

ETT praktika rodo, kad esminis atitinkamos prekės rinkos apibrėžimo kriterijus yra prekių tarpusavio pakeičiamumas (angl. – *interchangeability*)²⁴. Komisija atitinkamą prekės rinką apibrėžia kaip visumą prekių ir paslaugų, kurios dėl savo savybių, kainos ir paskirties yra tarpusavyje pakeičiamos ar laikomos substitutais²⁵. ETT yra nurodęs, kad vertinant prekių tarpusavio pakeičiamumą, svarbu atsižvelgti tiek į paklausos, tiek į pasiūlos pakeičiamumą²⁶. Vis dėlto vyrauja požiūris, kad apibrėžiant rinką, pagrindiniu kriterijumi turėtų būti laikomas būtent paklausos pakeičiamumas, identifikuojantis vartotojų tarpusavyje pakeičiamomis laikomų prekių ratą²⁷. Atitinkamai pasiūlos pakeičiamumą ir potencialią konkurenciją siūloma laikyti ūkio subjekto ekonominės galios vertinimo kriterijais. Komisijos nuomone, pasiūlos pakeičiamumas yra tinkamas prekės rinkos apibrėžimo kriterijus, jei efektyvumo ir trukmės požiūriu pasiūlos pakeičiamumo poveikis yra lygiavertis pasiūlos pakeičiamumui²⁸.

²¹ Pirmosios instancijos Teismo 2000 m. liepos 6 d. sprendimas byloje T-62/98 *Volkswagen AG v. Commission* (2000) ECR II-2707. para. 11.

²² European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 2.

²³ Ibid. Para. 13.

²⁴ Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), E.C.R. 495; Europos Teisingumo Teismo 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities* (1978), E.C.R. 207.

²⁵ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 15-23.

²⁶ Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), E.C.R. 495; Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

²⁷ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 26.

²⁸ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 15-23.

Tiek paklausos, tiek pasiūlos pakeičiamumas ETT praktikoje tradiciškai vertintas prekės fizinių savybių ir paskirties požiūriu²⁹. Komisija prekių tarpusavio pakeičiamumą siūlo vertinti taikant vadinamą hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testą³⁰. Paklausos pakeičiamumo atveju, taikant minėtą testą, tiriama galima pirkėjų reakcija į hipotetinį mažą (nuo 5 iki 10 procentų) ilgalaikį santykinį kainų padidėjimą. Nustačius, kad vartotojai, reaguodami į minėtą kainos padidėjimą, atitinkamą prekę pakeistų kita rinkoje esančia preke, ir toks kainos padidėjimas dėl pardavimų apimties sumažėjimo taptų nepelningas, prekė, kurios kaina buvo hipotetiškai pakelta, ir ta, kurią pasirinko vartotojai pakilus pirmosios prekės kainai, turėtų būti laikomos tarpusavyje pakeičiamomis ir sudarančiomis vieną atitinkamą prekės rinką. Priešingu atveju, jei minėtas kainų padidėjimas būtų pelningas, reikštų, kad prekės, kurios kaina buvo hipotetiškai pakelta, pakeičiamumas yra mažas, o atitinkama prekės rinka siaura.

Komisijos nuomone, pasiūlos pakeičiamumo kriterijus prekės rinkos apibrėžimo prasme svarbus tuomet, jei reaguodami į hipotetinį mažą (nuo 5 iki 10 procentų) ilgalaikį santykinį tam tikro ūkio subjekto prekės kainų padidėjimą, kiti ūkio subjektai, kurie esamu momentu nėra pirmojo ūkio subjekto konkurentai, galėtų greitai pradėti kainą padidinusio ūkio subjekto prekių gamybą ir tiekti jas į rinką nepatirdami dėl to reikšmingų papildomų sąnaudų ar rizikos³¹. Tokiu atveju ūkio subjekto, kurio prekės kaina buvo hipotetiškai pakelta, ir minėtų kitų ūkio subjektų prekės turėtų būti laikomos tarpusavyje pakeičiamomis ir sudarančiomis vieną atitinkamą prekės rinką.

Hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testui pranašumo minėto tradicinio pakeičiamumo vertinimo, taikyto ETT praktikoje, atžvilgiu suteikia mokslinės metodologijos taikymas³². Tačiau analizuojamas atitinkamos rinkos apibrėžimo įrankis turi trūkumų: vadinamos „celofano klaidos“ (angl. – *cellophane fallacy*) tikimybė, duomenų apie kainos elastingumą trūkumas, analizuojamo testo taikymo negalimumo atvejai, ankstesnių ETT precedentų reikšmė³³. Taigi, atsižvelgiant į nurodytus hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testo trūkumus, apibrėžiant atitinkamą prekės rinką, tam tikrais atvejais būtina vertinti kitus kriterijus: prekės fizines savybes, paskirtį ir kainą, taip pat

²⁹ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003; P.28; KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 367.

³⁰ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03; Para. 15-19;

³¹ Ibid.

³² KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 369.

³³ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 35.

aplinkybes, tokias kaip įstatyminė monopolija, rinkos antrinis pobūdis, rinkos inovacinis pobūdis, pasiūlos ir paklausos struktūra, vidinių ūkio subjektų dokumentų teiginiai³⁴.

Apibrėžiant atitinkamą geografinę rinką, ETT praktikoje esminiu kriterijumi laikomas konkurencijos sąlygų homogeniškumas³⁵. Komisija atitinkamą geografinę rinką apibrėžia kaip teritoriją, kurioje ūkio subjektai dalyvauja prekių pasiūlos ir paklausos santykiuos ir kurioje konkurencijos sąlygos yra pakankamai homogeniškos, o ši teritorija gali būti išskirta iš gretimų teritorijų, kadangi jose konkurencijos sąlygos yra iš esmės skirtingos³⁶.

Nustatant konkurencijos sąlygų homogeniškumą, gali būti vertinami techniniai, teisiniai ir praktiniai konkrečios prekės ar paslaugos tiekimo į rinką aspektai³⁷. Pavyzdžiui, reikšmingais veiksniais laikomi vežimo kaštai ar teisinės kontrolės priemonės, užkertančios kelią vienos valstybės narės ūkio subjektams tiekti prekes ar teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje. Kita vertus, kaip ir prekės pakeičiamumo vertinimo atveju Komisija siūlo konkurencijos sąlygų homogeniškumą vertinti taikant minėtą hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testą³⁸. Šiuo atveju, nustačius, kad vartotojai, reaguodami į hipotetinį mažą (nuo 5 iki 10 procentų) ilgalaikį santykinį tam tikro ūkio subjekto prekės kainos padidėjimą, atitinkamą prekę imtų pirkti kitoje geografinėje teritorijoje, ir toks kainos padidėjimas dėl pardavimų apimties sumažėjimo taptų nepelningas, teritorija, kurioje prekės kaina hipotetiškai pakelta, ir ta, kurioje atitinkamas prekes vartotojai ėmė pirkti pakilus pirmosios prekės kainai, turėtų būti laikomos teritorijomis, kuriose konkurencijos sąlygos yra homogeniškos, ir sudarančiomis vieną atitinkamą geografinę rinką. Tačiau pažymėtina, kad hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testo pranašumai ir trūkumai, nurodomi analizuojant šio instrumento taikymo aspektus apibrėžiant atitinkamą prekės rinką, aktualūs ir geografinės rinkos apibrėžimo prasme³⁹. Atitinkamos rinkos apibrėžimas yra būtina ūkio subjekto dominuojančios padėties rinkoje nustatymo analizės stadija, tačiau savaime nepateikia jokių dominavimo indikacijų. Ūkio subjekto padėties rinkoje nustatymas reikalauja rinkos galios vertinimo.

³⁴ Ibid. P. 38.

³⁵ Europos Teisingumo Teismo 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, *United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities* (1978), E.C.R. 207.; Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

³⁶ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 29.

³⁷ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 39.

³⁸ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03.;

³⁹ Žr. P. 10.

1.1.2.1.2. Rinkos galios vertinimas

Ūkio subjekto rinkos galios vertinimo tikslas yra nustatyti, ar tas ūkio subjektas turi ekonominės galios elgtis iš esmės nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, t.y. ar ūkio subjektas turi didelę rinkos galią. Ūkio subjekto padėtis rinkoje vertinama analizuojant ūkio subjekto užimamą atitinkamos rinkos dalį, šio ūkio subjekto konkurentų užimamas rinkos dalis, ūkio subjekto veiklos plėtros ir įėjimo į rinką kliūtis, taip pat pirkėjų padėtį rinkoje⁴⁰. ETT yra nurodęs, kad ūkio subjekto dominuojančią padėtį rinkoje gali sąlygoti keleto veiksnių visuma, nepriklausomai nuo to, ar kiekvienas tų veiksnių atskirai galėtų lemti tokią ūkio subjekto padėtį rinkoje⁴¹. Siekiant šio darbo tyrimo tikslų, reikalinga detalesnė plėtros ir įėjimo į rinką kliūčių analizė.

Ekonomikos teorijoje dėl plėtros ir įėjimo į rinką kliūčių sampratos diskutuojama. Dar ketvirtajame praeito šimtmečio dešimtmetyje susiformavusios ir vėliau išplėtos vadinamos Harvardo mokyklos (angl. – *Harvard school of thought*) ekonominės teorijos atstovų nuomone, grįsta poveikio vertinimu, įėjimo į rinką kliūtys apima veiksnius, kurie leidžia rinkoje esančiam ūkio subjektui ilgam padidinti pardavimo kainą aukščiau minimalių vidutinių gamybos ir platinimo sąnaudų lygio išvengiant naujų ūkio subjektų įėjimo į rinką⁴². Tuo tarpu istoriškai minėtą ekonominę požiūrį pakeitusios vadinamosios Čikagos mokyklos (angl. – *Chicago school of thought*) ekonomikos teorijos atstovai akcentuotų rinkoje jau esančio ūkio subjekto ir to, kuris siekia į atitinkamą rinką patekti, paklausos bei sąnaudų sąlygų skirtumus, ir aiškina įėjimo į rinką kliūtis kaip sąnaudas, kurias patirs ūkio subjektas, siekiantis patekti į rinką, tačiau kurių nepatyrė rinkoje jau esantis ūkio subjektas⁴³. Priklausomai nuo pasirinkto požiūrio, įėjimo į rinką kliūčių sampratos apimtis skiriasi. Pavyzdžiui, vadovaujantis Harvardo mokyklos teorija, elgesys rinkoje ar masto ekonomija būtų laikomi įėjimo į rinką kliūtimis, tuo tarpu vadinamu Stringler požiūriu – ne⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, siaurai ar plačiai suprantamos įėjimo į rinką

⁴⁰ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Para. 28.

⁴¹ Europos Teisingumo Teismo 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission of the European Communities (1979), E.C.R. 461.

⁴² BAIN J.S. *Economies of Scale, Concentration, and the Condition of Entry in Twenty Manufacturing Industries* (1954) *44 American Economic Review* 15, *Barriers to New Competition* (Harvard University Press, 1956) and *Industrial Organization* (2nd edn., John Wiley, 1968).

⁴³ STIGLER G.J. *The Organization of Industry* (Irwin, 1968), 67.

⁴⁴ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 72.

kliūtys, atitinkamai mažiau ar labiau tikėtina, kad rinkoje esantis ūkio subjektas bus pripažintas dominuojančiu.

Komisija įėjimo į rinką ar plėtros kliūtis apibrėžia kaip veiksnius, darančius įėjimą į rinką ar plėtrą neįmanomais ar nepelningais ir leidžiančius rinkoje jau esantiems ūkio subjektams padidinti prekių kainą virš konkurencingo lygio⁴⁵. Aiškinama, kad ūkio subjektai didina produkcijos apimtį ar eina į naujas rinkas tam, kad gautų pelno. Plėtros ar įėjimo į rinką pelningumas priklauso nuo plėtros ar įėjimo į rinką sąnaudų, taip pat tikėtino kainų lygio, kuris bus po tokios plėtros ar įėjimo į rinką⁴⁶. Kuo didesnės plėtros ar įėjimo į rinką sąnaudos ir mažesnis tikėtinų kainų, būsiančių po tokios ūkio subjekto veiklos plėtros ar įėjimo į rinką, lygis, tuo didesnė rizika, kad plėtra ar įėjimas į rinką bus nepelningi, bei mažesnis tokios iniciatyvos patrauklumas. Priešingu atveju tariamai rinkoje dominuojančio ūkio subjekto bandymas padidinti kainas aukščiau konkurencingo lygio paskatintų konkuruojančių ūkio subjektų plėtrą ar naujų ūkio subjektų atėjimą į rinką, o tai reikštų, kad minėtas kainų padidėjimas pirmajam ūkio subjektui būtų nepelningas.

Komisija pažymi, kad kainų lygį po plėtros ar naujų ūkio subjektų įėjimo į rinką pirmiausiai lemia papildomas prekių kiekis, tiekiamas dėl tokios plėtros ar naujų ūkio subjektų rinkoje, tačiau taip pat ir ūkio subjektų, jau esančių atitinkamoje rinkoje, ypač tariamai rinkoje dominuojančių ūkio subjektų, reakcija, pavyzdžiui, grobuoniškų kainų nustatymas (angl. – *predatory pricing*)⁴⁷. Komisija taip pat nurodo, kad vertinant plėtros ar įėjimo į rinką pelningumą, būtina atsižvelgti į rinkos raidos tendencijas: pelningumas labiau tikėtinas rinkose, kurios ateityje linkusios augti, nei tikėtino nuosmukio ar stagnacijos rinkose⁴⁸.

Vertinant, ar konkurentų plėtra ar naujų ūkio subjektų atėjimas į rinką yra savalaikiai plėtros ir įėjimo į rinką kliūčių prasme, Komisijos nuomone, svarbu atsižvelgti, ar tokia plėtra ar įėjimas į rinką yra pakankamai greitas ir ilgalaikis, kad galėtų riboti rinkoje jau esančio ūkio subjekto turimos rinkos galios įgyvendinimą⁴⁹. Ar konkretus laiko tarpas yra tinkamas, kiekvienu atveju priklauso nuo rinkos savybių ir dinamikos. Šiuo atveju atitinkamu kriterijumi Komisija siūlo laikyti laiko tarpą, reikalingą rinkoje jau esančių ūkio subjektų pajėgumų korekcijoms⁵⁰. Kitaip tariant,

⁴⁵ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Para. 38.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid. Para. 39.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid. Para. 35.

⁵⁰ Ibid.

pasiūlos pakeičiamumo lygis yra plėtros ir įėjimo į rinką kliūčių buvimo ar nebuvimo rodiklis. Tačiau pažymėtina, kad vertinant ūkio subjekto rinkos galią, į pasiūlos pakeičiamumą atsižvelgiama tik tuo atveju, jei atitinkamų prekių gamyba (tiekimas) reikalauja žymių materialaus ar nematerialaus turto korekcijų, papildomų investicijų, strateginių sprendimų ar atidėjimų laike⁵¹. Priešingu atveju pasiūlos pakeičiamumą siūloma laikyti rinkos apibrėžimo kriterijumi ir vertinti būtent pirmojoje ūkio subjekto padėties rinkoje analizės stadijoje – apibrėžiant atitinkamą rinką⁵².

Priklausomai nuo prigimties, Komisija nurodo tokias plėtros ir įėjimo į rinką kliūtis: teisinės kliūtys, pajėgumo veiksniai, masto ir apimties ekonomijos, absoliutūs sąnaudų pranašumai, tiekimo prieigos privilegijos, gerai išvystyti platinimo ar pardavimo tinklai, tvirta tariamai dominuojančio rinkoje ūkio subjekto padėtis atitinkamoje rinkoje, kitos strateginės plėtros ar įėjimo į rinką kliūtys⁵³. ETT praktikoje įėjimo į rinką kliūtys suprantamos plačiai⁵⁴. ETT minėtais veiksniais yra pripažinęs šias aplinkybes: įstatyminę monopoliją, teisinį režimą, intelektinės nuosavybės teises, technologinį pranašumą ir efektyvumą, vertikalią integraciją, masto ekonomiją, kapitalo prieigą, žaliavos prieigą, prekių diferenciaciją, ūkio subjekto dydį ir jėgą, pelną, ekonominį atlikimą, galimybių sąnaudos, elgesys rinkoje ar vadinama privaloma prekybos partnerystė⁵⁵.

Rinkos galios vertinimo rezultatas yra atsakymas, ar konkretus tariamai dominuojantis ūkio subjektas iš tikrųjų yra ekonominės jėgos padėtyje, suteikiančioje jam galios elgtis iš esmės nepriklausomai nuo jo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, leidžiant užkirsti kelią efektyviai konkurencijai atitinkamoje rinkoje, t.y. ar ūkio subjektas rinkoje dominuoja. Tačiau pažymėtina, kad EB Sutarties 82 straipsnis draudžia ne dominuoti rinkoje, o piktnaudžiauti tokia padėtimi. Tam, kad EB Sutarties 82 straipsnyje įtvirtintas draudimas būtų taikomas, būtinas rinkoje dominuojančio ūkio subjekto piktnaudžiavimo veiksmų nustatymas.

1.1.2.2. *Piktnaudžiavimas*

⁵¹ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 20-22.

⁵² Žr. P. 8.

⁵³ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Para. 40.

⁵⁴ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 184.

⁵⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 355-364; WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 184-188; KORAH V. *An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice, Seventh Edition*. Oxford – Portland Oregon: 2000. P. 94-97.

EB Sutarties 82 straipsnio punktuose nuo a) iki d) nustatytų galimų piktnaudžiavimo atvejų sąrašas yra tik pavyzdinis. Ūkio subjekto piktnaudžiavimas rinkoje dominuojančia padėtimi bendriausia prasme skirstomas į išnaudotojišką piktnaudžiavimą (angl. – *exploitative abuse*) ir antikonkurencinį piktnaudžiavimą (angl. – *anticompetitive abuse*). Išnaudotojiškas piktnaudžiavimas suprantamas kaip rinkoje dominuojančio ūkio subjekto naudojimas rinkos galia tokiu būdu, kuris būtų neįmanomas konkurencingoje rinkoje⁵⁶. Išnaudotojiško elgesio, žalingo vartotojams, pavyzdžiai tiesiogiai įtvirtinti EB Sutarties 82 straipsnio a) ir b) punktuose, kurie draudžia rinkoje dominuojančiam ūkio subjektui tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti nesąžiningas pirkimo ar pardavimo kainas arba kitas nesąžiningas prekybos sąlygas, taip pat riboti gamybos, rinkų arba technikos raidą pažeidžiant vartotojų interesus.

Antikonkurencinis piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi suprantamas kaip rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmai, verčiantys iš rinkos pasitraukti konkurentus, stiprinantys ūkio subjekto dominuojančią padėtį ir silpninantys konkurenciją⁵⁷. Apibrėždamas antikonkurencinį piktnaudžiavimą, Byloje *Michelin ETT* nurodė, kad EB Sutarties 82 straipsnio draudimas apima rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmus, kurie „gali paveikti rinkos, kurioje vien dėl paties tokio ūkio subjekto buvimo konkurencijos lygis yra mažas, struktūrą, ir kurie, dėl metodų, kitokių nei sąlygojančių įprastą prekybos praktikoje prekių ar paslaugų konkurenciją, turi poveikį, ribojantį konkurencijos rinkoje palaikymą ar vystymąsi“⁵⁸.

EB Sutarties 82 straipsnio draudimas grindžiamas vadinama rinkoje dominuojančio ūkio subjekto „ypatingos atsakomybės“ (angl. – *special responsibility*) idėja. Byloje *Michelin ETT* nurodė, kad „dominuojanti padėtis savaime nereiškia pažeidimo, tačiau reiškia, kad rinkoje dominuojantis ūkio subjektas yra ypatingai atsakingas, kad jo elgesys nesusilpnintų neiškraipytos konkurencijos bendrojoje rinkoje“⁵⁹. Minėtos „ypatingos atsakomybės“ prasme priežastys, dėl kurių ūkio subjektas užima dominuojančią padėtį, nėra svarbios⁶⁰. Taip pat nereikalaujama ir priežastinio ryšio tarp dominuojančios padėties rinkoje ir atitinkamo ūkio subjekto veiksmų⁶¹. Atitinkamai

⁵⁶ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 270.

⁵⁷ Ibid. P. 274.

⁵⁸ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

⁶¹ Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), E.C.R. 495;

EB Sutarties 82 straipsnis draudžia ir tokius rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmus, kurie leidžiami jo konkurentams, neturintiems didelės rinkos galios. Tačiau „ypatingos atsakomybės“ apimtis priklauso nuo ūkio subjekto dominavimo rinkoje lygio. ETT yra nurodęs, kad ūkio subjekto, užimančio labai didelę rinkos dalį ir turinčio tik vieną konkurentą, piktnaudžiavimo nustatymas yra labiau tikėtinas nei rinkoje dominuojančio ūkio subjekto, kurio rinkos galios lygis yra mažesnis, atveju⁶². Rinkoje dominuojančio ūkio subjekto „ypatingos atsakomybės“ idėja laikoma esminiu EB Sutarties 82 straipsnio taikymo elementu⁶³.

ETT yra nurodęs, kad piktnaudžiavimas turi būti suprantamas objektyviai⁶⁴. Tokia piktnaudžiavimo samprata reikalauja, kad rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmai būtų pripažinti piktnaudžiavimu nepriklausomai nuo minėto ūkio subjekto subjektyvių ketinimų išstumti iš atitinkamos rinkos konkurentus ar susilpninti rinkoje konkurenciją⁶⁵. Kitaip tariant, piktnaudžiavimą apibūdina būtent rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmai, o ne veiksų priežastys. Antra vertus, pats ETT yra nurodęs, kad rinkoje dominuojančio ūkio subjekto produkcijos kaina, didesnė nei vidutinės kintamos sąnaudos, bet mažesnė už vidutinės bendras sąnaudas, laikoma „grobūniška“ (angl. – *predatory pricing*) ir draudžiama, jei atitinkama kainodara yra minėto ūkio subjekto plano, skirto eliminuoti konkurentus, dalis. Teigiama, kad rinkoje dominuojančio ūkio subjekto subjektyvaus ketinimo reikšmė yra esminė bylose dėl selektyvinių kainos nuolaidų (angl. – *selective price cutting*) ir kai kuriose bylose dėl atsisakymo tiekti (angl. – *refusal to supply*)⁶⁶.

Tačiau rinkoje dominuojančio ūkio subjekto tariamas piktnaudžiavimas gali būti pripažintas teisėtais veiksmais, jei atitinkamas ūkio subjekto elgesys būtų objektyviai pateisinamas (angl. – *objective justification*). Vis dėlto teigiama, objektyvaus pateisinimo samprata vis dar stokoja teorinio pagrindo⁶⁷. PTI yra nurodęs, kad objektyvaus pateisinimo aplinkybių ar minėtos naudos įrodinėjimo pareigą turi tokią gynybos priemonę pasirinkęs rinkoje dominuojantis ūkio subjektas⁶⁸. Pažymėtina, kad objektyvus

⁶² Europos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 16 d. sprendimas sujungtose bylose C-395/96 P ir C-396 P, *Compagnie maritime belge transports SA (C-395/96 P), Compagnie maritime belge SA (C-395/96 P) and Dafra-Lines A/S (C-396/96 P) v. Commission of the European Communities*, (2000), E.C.R. 1365.

⁶³ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 280.

⁶⁴ Europos Teisingumo Teismo 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission of the European Communities* (1979), E.C.R. 461.

⁶⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 280.

⁶⁶ *Ibid.* P. 281.

⁶⁷ *Ibid.* P. 282.

⁶⁸ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje T-203/01 *Manufacture française des pneumatiques Michelin v Commission (Michelin II)* [2003] E.C.R. II-4071.

pateisinimas siejamas su proporcingumo principo reikalavimų vertinimu⁶⁹. Išskiriamos dvi objektyvaus pateisinimo rūšys: objektyvi būtinybė (angl. – *objective necessity*) ir konkurencinė reakcija (angl. – *meeting competition*)⁷⁰. Pirmuoju atveju rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmai laikomi pateisinamais dėl išorinių veiksnių, nesusijusių nei su konkrečiu santykiu šalimi, nei su pačiu minėtu ūkio subjektu. Antruoju atveju rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmai pateisinami, jei minėtas ūkio subjektas įrodo, kad jo elgesys yra reakcija į konkurenciją, turint tikslą minimizuoti žalą.

1.2. Intelektinė nuosavybė

Sąvoka „intelektinė nuosavybė“ nėra aiškiai apibrėžta. Civilinės teisės tradicijos valstybių teisės sistemose išvengiama siauro analizuojamos sąvokos aiškinimo tendencija. Šiuo atveju, akcentuojant kūrybinių pastangų elementą, intelektinė nuosavybė apima išimtinės autorių ir atlikėjų teises⁷¹. Patento, prekių ženklo ar dizaino savininkų teisės dažniau bendrai vadinamos „pramonine ir komercine nuosavybe“. Bendrosios teisės tradicijos teisės sistemose intelektinė nuosavybė suprantama plačiau, kaip apimanti visas išimtinės teises, suteikiamas asmeniui siekiant atlyginti už jo intelektines pastangas ar apsaugoti komercinę reputaciją⁷². Šiuo atveju intelektinė nuosavybė siejama su patentais, prekių ženklais, autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, teisėmis į dizainą, kilmės nuorodomis, selekcininkų teisėmis, taip pat kai kuriais nesąžiningos konkurencijos aspektais. Platesnis intelektinės nuosavybės sąvokos aiškinimas grindžiamas platesne kūrybos samprata ir tarptautiniu tokio intelektinės nuosavybės sąvokos aiškinimo pripažinimu⁷³. Tarptautinėje teisėje sąvoka „intelektinė nuosavybė“ bendriausia prasme apibrėžiama kaip teisės į žmogaus intelektinės veiklos rezultatus gamybinėje, mokslo, literatūros ar meno srityse⁷⁴. Siekiant šio darbo tyrimo tikslų, reikalinga detalesnė intelektinės nuosavybės teisių išimtinio pobūdžio ir šių teisių santykio su Europos Bendrijos teise analizė.

1.2.1. Išimtinis pobūdis

⁶⁹ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 283

⁷⁰ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Para. 78.

⁷¹ Ibid.

⁷² KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1.

⁷³ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 3.

⁷⁴ WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use. WIPO Publication No.489. P. 3.

1.2.1.1. *Negatyvios teisės*

Teisine prasme intelektinės nuosavybės išimtinis pobūdis pasireiškia negatyviomis subjektinėmis teisėmis. Negatyvios teisės yra skirtos uždrausti kitiems asmenims atlikti tam tikrus veiksmus⁷⁵. Autoriaus turtinės teisės leidžia jam spręsti dėl kūrinio naudojimo, taip pat uždrausti kitiems asmenims naudoti kūrinį negavus autoriaus sutikimo⁷⁶. Esminėmis atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų teisėmis laikomos atitinkamai teisė uždrausti įrašyti, tiesiogiai transliuoti ar kitaip viešai skelbti atlikimą be atlikėjo sutikimo, teisė leisti ar uždrausti fonogramų atgaminimą ir neteisėtų fonogramų kopijų importą bei platinimą, taip pat teisė leisti ar uždrausti transliacijos retransliaciją, įrašymą ar atgaminimą⁷⁷. Nors patentas nesuteikia jo savininkui teisės taikyti atitinkamą išradimą praktikoje, tačiau leidžia uždrausti kitiems naudoti (gaminti, prekiauti, importuoti) išradimą ūkinėje komercinėje veikloje⁷⁸. Prekės ženklo savininkas turi teisę uždrausti kitiems asmenims be jo sutikimo ūkinėje veikloje naudoti bet kokį žymenį, kuris yra tapatus ar klaidinamai panašus į jo prekių ženklą tapačioms ar panašioms prekėms ar paslaugoms⁷⁹. Dizaino savininkas turi teisę uždrausti kitiems dizainą naudoti (taikyti gaminiams, importuoti gaminius, apimančius tokį dizainą, taip pat tokiais gaminiais prekiauti)⁸⁰. Intelektinės nuosavybės teisės apima ir pozityvų elementą, pavyzdžiui, išpildžius reikiamas sąlygas, teisę užregistruoti prekės ženklą. Vis dėlto, teigiama, šios teisės yra antrinės⁸¹. Intelektinės nuosavybės esmę kuria negatyvios teisės, sąlygojančios jų turėtojo galimybę kontroliuoti kitų asmenų elgesį ir tam tikro intelektinės nuosavybės teisių objekto atžvilgiu lemiančios išimtinę jo teisinę padėtį, kuri kartais vadinama intelektinės nuosavybės teisių turėtojo „teisine monopolija“.

1.2.1.2. *Pagrindimas*

Intelektinės nuosavybės teisinę apsaugą bendriausia prasme lemia viešasis interesas. Teigiama, kad tam, jog valstybė teisės aktais suteiktų asmeniui išimtinę teisę,

⁷⁵ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 6.

⁷⁶ WIPO *Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*. WIPO Publication No.489. P. 43.

⁷⁷ *Ibid.* P. 47.

⁷⁸ *Ibid.* P. 17.

⁷⁹ *Ibid.* P. 70.

⁸⁰ *Ibid.* P. 103.

⁸¹ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 6.

turi būti racionalios prielaidos⁸². Intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prielaidos, tikslai ir atitinkamas detalus teisinis reglamentavimas skiriasi priklausomai nuo konkrečios analizuojamų teisių rūšies⁸³. Analizuojant visas intelektinės nuosavybės teises bendrai, galima išskirti moralines ir etines bei ekonomines minėtų teisių apsaugos prielaidas.

Teigiama, kad pagrindinės intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prielaidos yra moralinės ir etinės prigimties⁸⁴. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės apsauga grindžiama teisingumo ir sąžiningumo kriterijais. Teigiama, kad jei asmuo eikvoja laiką ir energiją, įskaitant intelektinę energiją, plėtodamas naują pramonėje pritaikomą išradimą, kurdamas literatūros, meno kūrinius ar dizainą, yra teisinga leisti šiam asmeniui už tokį išradimą bent tam tikrą laiką gauti atlygį⁸⁵. Būtų nesąžininga, jei minėto asmens pastangų rezultatai būtų leista savintis kitiems. Teisingumo ir sąžiningumo kriterijai, teigiama, galėtų būti taikomi ir prekės ženklams⁸⁶. Jei asmuo, gamindamas aukštos kokybės prekes ir investuodamas rinkodaros tikslais, sukuria gerą savo reputaciją, būtų neteisinga kitiems asmenims leisti jos savintis prekiaujant prekėmis, pažymėtomis tokiu pačiu prekės ženklu. Dėl autorių teisių neturtinio elemento didesnės reikšmės moralinės ir etinės intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prielaidos labiau akcentuojamos civilinės teisės tradicijos teisės sistemose⁸⁷.

Neneigiant minėtųjų moralinių ir etinių intelektinės nuosavybės teisių apsaugos prielaidų, neabejojama dėl intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos ekonominės logikos. Šios analizuojamų teisių apsaugos prielaidos aiškinamos privačios nuosavybės teorijos kontekste⁸⁸. Esminis šios teorijos teiginys yra tas, kad aiškus teisinis privačios nuosavybės pripažinimas yra būtina visuomenės ekonominių išteklių maksimalios naudos

⁸² KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 2.

⁸³ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 3.

⁸⁴ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 2.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ DREXL J. *The critical role of competition law in preserving public goods in conflict with intellectual property rights*. MASKUS K. E., REICHMAN J. H. *International Public Goods and Transfer of Technology Under a Globalized Intellectual Property Regime*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 713.

⁸⁸ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 35; POSNER R.A., LANDES W. M. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Cambridge, Massachusetts and London, England: 2003. P. 11-37; DREXL J. *The critical role of competition law in preserving public goods in conflict with intellectual property rights*. MASKUS K. E., REICHMAN J. H. *International Public Goods and Transfer of Technology Under a Globalized Intellectual Property Regime*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 712-713.

sąlyga⁸⁹. Privačios nuosavybės ir sandorių tarpusavio sąveikos mechanizmas lemia ekonomikos augimą ir efektyviausią išteklių paskirstymą. Teigiama, kad išimtinis intelektinės nuosavybės teisių pobūdis yra būtina sąlyga, kad intelektinės nuosavybės ekonominė funkcija būtų ekvivalenti materialios nuosavybės pagrindinei funkcijai⁹⁰.

Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga skatina ūkio subjektus eikvoti turimus išteklius vystant naujas prekes, kadangi teisinės monopolijos situacija leidžia jiems tikėtis didesnio pelno. Tačiau intelektinės nuosavybės išimtinis pobūdis ne tik sudaro sąlygas gauti pelną, bet taip stimuliuoja mokslinius tyrimus, skatina išradimų sklaidą, didina produkcijos kokybę ir įvairovę, galiausiai vartotojų gerovę. Priešingu atveju konkurentai, patirdami tik ribines gamybos sąnaudas (paprastai nepalyginamai mažesnes nei fiksuotos sąnaudos, būtinos inovacijų vystymui), ūkinėje veikloje galėtų laisvai naudoti kitų asmenų investicijų rezultatus, konkurencijos procesas lemtų atitinkamos produkcijos kainos mažėjimą, o šią produkciją išvystęs asmuo negalėtų atgauti fiksuotų sąnaudų ir gauti pelno⁹¹. Tokiu atveju net pajėgūs kurti naujas prekes ūkio subjektai būtų linkę naudotis kitų inovacijų rezultatais, ir dinamiškas procesas, sąlygojantis naujų idėjų kūrimą, nutrūktų⁹².

Taigi intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinė monopolija leidžia jam riboti kitų asmenų veiksmus jo išimtinių teisių objekto atžvilgiu. Toks intelektinės nuosavybės teisinis režimas bendriausia prasme atitinka teisingumo ir sąžiningumo principus. Tačiau tai bendrosios moralės ir teisės vertybės, kurių įgyvendinimas pageidaujamas bet kokios srities teisinio reguliavimo atveju. Tuo tarpu ekonominės intelektinės nuosavybės teisių apsaugos priežastys akivaizdžios. Teisinė monopolija skatina ūkio subjektus investuoti ir inovuoti, o tai sąlygoja socialinę naudą, kurią galiausiai gauna vartotojas. Antra vertus, nuosavybės teisių teorija teigia, kad privati nuosavybė yra vertybė, tačiau tik tol, kol jos teisinės apsaugos socialinė nauda, pavyzdžiui kūrybos ir išradimų skatinimas, atsveria atitinkamas sąnaudas, ypač susijusias su kitų asmenų prieigos ribojimu⁹³. Kitaip tariant, išimtinių intelektinės nuosavybės teisių apsaugos pagrįstumą kiekvienu atveju turėtų lemti socialinės naudos, arba viešo intereso, ir atitinkamų sąnaudų tarpusavio pusiausvyra.

⁸⁹ CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 35.

⁹⁰ Ibid. P. 36.

⁹¹ POSNER R.A., LANDES W. M. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Cambridge, Massachusetts and London, England: 2003. P. 13.

⁹² CORNISH W. R., LLEWELYN D. *Intellectual Property: Patents, Copyrights, Trademarks & Allied Rights*. Sweet & Maxwell, 2003. P. 36.

⁹³ DREXL J. *The critical role of competition law in perserving public goods in conflict with intellectual property rights*. MASKUS K. E., REICHMAN J. H. *International Public Goods and Transfer of Technology Under a Globalized Intellectual Property Regime*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 713.

1.2.2. Intelektinė nuosavybė ir Europos Bendrija

1.2.2.1. EB Sutartis

Intelektinės nuosavybės teisių ir Europos Bendrijos teisės santykio pamatinės nuostatos įtvirtintos EB Sutartyje. EB Sutarties 295 straipsnyje numatyta, kad „[EB] Sutartis jokių būdu nepažeidžia valstybių narių normų, reglamentuojančių nuosavybės sistemą“. Antra vertus, EB Sutarties 28 straipsnyje nustatyta, kad „valstybių narių tarpusavio prekyboje uždraudžiami kiekybiniai importo apribojimai ir visos lygiaverčio poveikio priemonės“. Be to, EB Sutarties 49 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „[Europos] Bendrijoje apribojimai, taikomi valstybių narių nacionaliniams subjektams, kurie yra įsisteigę kitoje [Europos] Bendrijos valstybėje negu valstybė, kurios subjektu yra asmuo, kuriam tos paslaugos teikiamos, uždraudžiami.“

Antra vertus, EB Sutarties 30 straipsnyje įtvirtinta, jog „[EB Sutarties] 28 ir 29 straipsnių nuostatos nekliudo taikyti prekių importo, eksporto ar tranzito draudimų arba apribojimų, jei jie yra pateisinami <...> pramoninės ir komercinės nuosavybės apsaugos sumetimais. Tačiau tokie draudimai arba apribojimai neturi tapti savavališka diskriminacijos priemone ar užslėptu valstybių narių tarpusavio prekybos apribojimu“. Nors EB Sutarties tekstas nenumato galimybės 49 straipsnio nuostatų atžvilgiu taikyti išimčių, ETT yra nurodęs, kad išimtyms, numatytos EB Sutarties 30 straipsnyje, nuostatų dėl laisvo paslaugų judėjimo atžvilgiu turi būti taikomos pagal analogiją⁹⁴. Taigi Europos Bendrijos teisė pripažįsta išimtinės nacionalinio pobūdžio teises ir leidžia jų apsaugos pagrindu riboti laisvo prekių judėjimo principą. Vis dėlto EB Sutarties 30 straipsnio teksto paskutiniojo sakinio nuostata, kad laisvo prekių judėjimo draudimai arba ribojimai „neturi tapti savavališka diskriminacijos priemone ar užslėptu valstybių narių tarpusavio prekybos apribojimu“, ETT praktikoje dažnai aiškinama ir taikoma siekiant pateisinti daugumą nacionalinių intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo ribojimų⁹⁵. Pusiausvyros tarp intelektinės nuosavybės teisių apsaugos ir Europos Bendrijos teisės imperatyvų pareikalavo ETT eilės principų nustatymo.

1.2.2.2. Teisių turėjimas ir įgyvendinimas

⁹⁴ Europos Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 18 d. sprendimas byloje 62/79 *Cotidel v. Ciné Vog Films (Coditel I)* (1980) ECR 881; bei 1982 m. spalio 6 d. sprendimas byloje 262/81 *Cotidel v. Ciné Vog Films (Coditel II)* (1982) ECR 881.

⁹⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 561.

Skirtumo tarp intelektualinės nuosavybės teisių turėjimo (angl. – *existence*) ir įgyvendinimo (angl. – *exercise*) formavimą ETT pradėjo byloje *Consten & Grundig*, kur nurodė, kad Komisijos sprendime nustatytas draudimas naudotis teisėmis, suteiktomis nacionalinės prekių ženklų teisės pagrindu, siekiant sukurti kliūtis lygiagrečiam (angl. – *parallel*) importui, „neturi įtakos tų teisių suteikimui, o tik riboja jų įgyvendinimą tiek, kiek tai reikalinga siekiant [EB Sutarties 81] straipsnio 1 dalies draudimą“⁹⁶. Analizuojamą principą ETT išplėtojo byloje *Deutsche Grammophon*, kur konstatavo, jog, „nors EB Sutartis ir neįtakoja valstybių narių nacionalinės teisės pripažintų teisių į pramoninę ir komercinę nuosavybę turėjimo, šių teisių įgyvendinimui [EB Sutartyje] nustatyti draudimai vis dėlto gali būti taikomi“⁹⁷. Bylose *Consten & Grundig* bei *Deutsche Grammophon* suformuotą skirtumo tarp intelektualinės nuosavybės teisių turėjimo ir įgyvendinimo principą ETT vėliau plačiai taikė praktikoje.

Minėtas intelektualinės nuosavybės teisių ir Europos Bendrijos teisės santykio aiškinimas vertinamas prieštaringai. Teigiama, kad intelektualinės nuosavybės teisių turėtojo galimybės kontroliuoti trečiųjų asmenų veiksmus ribojimas Europos Bendrijos teisės imperatyvais mažina pačių išimtinių teisių vertę, o aplinkybė, kad intelektualinės nuosavybės teisių įgyvendinimo ribojimas neturi įtakos tų teisių turėjimui, savaime nėra reikšminga⁹⁸. Kita vertus, aiškinama, jog analizuojamas principas yra akivaizdus EB Sutarties sistemos elementas, kurio ETT, aiškindamas Europos Bendrijos teisę, negali ignoruoti⁹⁹. Teigiama, kad šiuo atveju svarbiausia tai, kaip ETT apibrėžia išimtines nacionalinio pobūdžio intelektualinės nuosavybės teises, kurios sudaro tos intelektualinės nuosavybės esmę ir kurių apsaugos tikslais galėtų būti pateisinami laisvo prekių judėjimo principo ribojimai EB Sutarties 30 straipsnio prasme. Toks aiškinimas atspindi tolesnę analizuojamos problemos sprendimo principų ETT praktikoje formaciją.

1.2.2.3. Ypatingas intelektualinės nuosavybės teisių dalykas

„Ypatingo intelektualinės nuosavybės teisių dalyko“ (angl. – *specific subject-matter*) kriterijų ETT pirmą kartą nurodė minėtoje byloje *Deutsche Grammophon*, kur pažymėjo,

⁹⁶ Europos Teisingumo Teismo 1966 m. liepos 13 d. sprendimai sujungtose bylose 56/64, 58/64 *Consten & Grundig v. Komisija* (1966) ECR 299. para. 345.

⁹⁷ Europos Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 8 d. sprendimas byloje 78/70 *Deutsche Grammophon v. Metro* (1971) ECR 487. para. 11.

⁹⁸ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 562.

⁹⁹ GOYDER D. G. *EC Competition Law, Third Edition*. Oxford: Oxford University Press 1998. P. 302.

jog „nors [EB Sutarties 30 straipsnis] leidžia laisvo prekių judėjimo draudimus ar ribojimus, pateisinamus pramoninės ar komercinės nuosavybės apsaugos tikslais, [EB Sutarties 30] straipsnis nuo tos laisvės leidžia nukrypti tik tiek, kiek tai pateisinama siekiant apsaugoti teises, sudarančias ypatingą šios nuosavybės dalyką“¹⁰⁰. Nors šioje byloje ETT nepaaiškino, kaip analizuojama kategorija turėtų būti suprantama, vėlesnėje praktikoje „ypatingą intelektinės nuosavybės teisių dalyką“ ETT apibrėžė išradimų, prekės ženklų, autorių ir gretutinių teisių, taip pat dizaino atžvilgiu¹⁰¹.

Analizuojama kategorija taip pat vertinama prieštarigai. „Ypatingas intelektinės nuosavybės teisių dalykas“ aiškinamas būtinybe nustatyti kriterijų, kurio pagrindu būtų galima vertinti, ar intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimas tam tikru būtu, ribojantis laisvą prekių judėjimą, gali būti pateisinamas pramoninės ir komercinės nuosavybės apsaugos tikslais EB Sutarties 30 straipsnio prasme¹⁰². Tačiau teigiama, kad ši kategorija, turėjusi siaurinti aplinkybių, kurių pagrindu intelektinės nuosavybės apsauga būtų galima remtis pateisinant laisvo prekių judėjimo ribojimą, ratą yra netinkama priemonė, kadangi santykio tarp dviejų fundamentalių interesų, t.y. intelektinės nuosavybės apsaugos ir laisvo prekių judėjimo, atveju negalima vieno iš jų, šiuo atveju laisvo prekių judėjimo principo, laikyti *a priori* didesne vertybe¹⁰³. Analizuojama kategorija kritikuojama ir tuo aspektu, jog nei EB Sutartis, nei antrinė Europos Bendrijos teisė nesuteikia ETT teisinio pagrindo nustatyti bendrą minimalų intelektinės nuosavybės teisių apsaugos standartą. Šiuo atveju teigiama, kad nesant nacionalinę valstybių narių teisę harmonizuojančių Europos Bendrijos teisės aktų, minėto standarto nustatymo prerogatyva turėtų priklausyti nacionalinei teisei¹⁰⁴. Vis dėlto, nepaisant argumentuotos kritikos, sutariama, kad kategorijos „ypatingas intelektinės nuosavybės teisių dalykas“ vystymas ETT praktikoje leido išimtinių nacionalinio pobūdžio teisių ir Europos Bendrijos teisės santykio problemos sprendimui progresuoti.

¹⁰⁰ Europos Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 8 d. sprendimas byloje 78/70 *Deutsche Grammophon v. Metro* (1971) ECR 487. para. 11.

¹⁰¹ Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1974 m. spalio 31 d. byloje 15/74 *Centrafarm v. Sterling Drug* (1974) ECR 1147; Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1974 m. spalio 31 d. byloje 16/74 *Centrafarm v. Winthrop* (1974) ECR 1183; Europos Teisingumo Teismo 1978 m. gegužės 23 d. byloje 102/77 *Hoffmann-La Roche v. Centrafarm* (1978) ECR 1139; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje 158/86 *Warner Brothers ir Metronome v. Christiansen* (1988) ECR 2605; Europos Teisingumo Teismo 1993 m. spalio 20 d. sprendimas byloje 92/92, 326/92 *Phil Collins v. Imtrat ir kiti* (1993) ECR I-5145; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault*, (1988) ECR 6039.

¹⁰² KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 61.

¹⁰³ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 67-68.

¹⁰⁴ BEIER F. K. *Industrial Property and the Free Movement of Goods. IIC*, 1990. 21-131,148.

1.2.2.4. Teisių išsėmimo principas

Minėtas „ypatingo intelektinės nuosavybės teisių dalyko“ kriterijus sąlygojo vadinamo „teisių išsėmimo“ (angl. – *exhaustion of rights*) principo formaciją. Teisių išsėmimo Europos Bendrijos lygiu principo esmė ta, kad intelektinės nuosavybės teisių turėtojas ar jo sutikimu trečiasis asmuo kartą pateikęs prekę į rinką bet kur visoje Europos Bendrijoje, turtines intelektinės nuosavybės teises išsemia, t.y. jų netenka, kadangi už šias teises jų turėtojas gauna atlygį arba turi galimybę tokį atlygį gauti¹⁰⁵. Šiuo atveju išimtinių teisių turėtojas, norėdamas neleisti prekėms judėti tarp valstybių narių, nacionaline teise remtis negalėtų¹⁰⁶. Intelektinės nuosavybės teisių išsėmimo doktrina yra paremta sutikimo (angl. – *consent*) principu¹⁰⁷. Tačiau negali būti laikoma, jog sutikimas teisių išsėmimo prasme duotas, jei intelektinės nuosavybės teisių turėtojas, remiantis nacionaline valstybių narių teise, turi teisinę pareigą tiekti intelektinės nuosavybės objektą apimančias prekes į eksportuojančios valstybės narės rinką, įskaitant ir privalomas licencijas¹⁰⁸. Teisių išsėmimo principo taikymas kiekvienos intelektinės nuosavybės atveju aiškinamas skirtingai ir siejamas su specifiniu tos intelektinės nuosavybės teisių dalyku. ETT praktikoje intelektinės nuosavybės teisių išsėmimo principo taikymo detalesnes taisykles yra suformulavęs išradimų, prekės ženklų, autorių ir gretutinių teisių bei dizaino atžvilgiu¹⁰⁹.

Europos Bendrijos teisė pripažįsta valstybių narių nacionalinės intelektinės nuosavybės sistemą. Tačiau didelė intelektinės nuosavybės teisių ekonominė reikšmė lemia šių teisių turėtojo teisinės monopolijos apsaugos ir Europos Bendrijos tikslų tarpusavio pusiausvyros poreikį. Esminiai intelektinės nuosavybės teisių ir Europos Bendrijos teisės santykio principai susiformavo laisvo prekių judėjimo imperatyvo

¹⁰⁶ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 562.

¹⁰⁷ *Ibid.* P. 567.

¹⁰⁸ Europos Teisingumo Teismo 1985 m. liepos 9 d. sprendimas byloje 19/84 *Pharmon v. Hoechst* (1985) ECR 2281. para. 26.

¹⁰⁹ Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1974 m. spalio 31 d. byloje 15/74 *Centrafarm v. Sterling Drug* (1974) ECR 1147; Europos Teisingumo Teismo 1981 m. liepos 14 d. sprendimas byloje 187/80 *Merck v. Stephar Case* (1981) ECR 2063; Europos Teisingumo Teismo 1985 m. liepos 9 d. sprendimas byloje 19/84 *Pharmon v. Hoechst* (1985) ECR 2281; Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1990 m. spalio 17 d. byloje 10/89 *CNL Sucal v. HAG GF (HAG II)* (1990) ECR I-3711; Europos Teisingumo Teismo 1978 m. gegužės 23 d. byloje 102/77 *Hoffmann-La Roche v. Centrafarm* (1978) ECR 1139; Europos Teisingumo Teismo 1981 m. sausio 20 d. sprendimai bylose 55,57/80 *Musik-Vertrieb Membran v. GEMA* (1981) ECR 147; Europos Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 8 d. sprendimas byloje 78/70 *Deutsche Grammophon v. Metro* (1971) ECR 487; Europos Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 18 d. sprendimas byloje 62/79 *Coditel v. Ciné Vog Films (Coditel I)* (1980) ECR 881; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje 158/86 *Warner Brothers ir Metronome v. Christiansen* (1988) ECR 2605; Europos Teisingumo Teismo 1982 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje 144/81 *Keurkoop v. Nancy Kean Gift* (1982) ECR 2853.

kontekste. Šių principų evoliucija ir prieštaringi vertinimai atskleidžia ypatingą nacionalinio pobūdžio intelektinės nuosavybės teisių ir Europos Bendrijos teisės sistemos sąveikos pobūdį apskritai. Intelektinės nuosavybės teisių ir EB Sutarties 82 straipsnio draudimo santykio ypatybės reikalauja detalesnės analizės.

2. DOMINUOJANTI PADĖTIS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ

EB Sutarties 82 straipsnis draudžia vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi rinkoje. Ūkio subjekto dominuojanti padėtis yra viena būtinų EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygų. Ūkio subjektas laikomas dominuojančiu, jei turi galios rinkoje elgtis iš esmės nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, t.y. turi didelę rinkos galią. Intelektinės nuosavybės teisės sukuria teisinę monopoliją ir leidžia jų turėtojui teisėtai kontroliuoti kitų asmenų elgesį. Kitų asmenų elgesio kontrolė gali kurti ūkio subjektų ūkinės veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis ir teisinę intelektinės nuosavybės turėtojo monopoliją priartinti prie monopolijos ekonomine prasme. Siekiant šio darbo tyrimo tikslų, reikalinga intelektinės nuosavybės teisių ir atitinkamos rinkos apibrėžimo bei rinkos galios santykio analizė.

2.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas

Dominuojanti padėtis nėra abstraktus reiškiny, todėl jos nustatymas pirmiausiai reikalauja atitinkamos rinkos apibrėžimo. Siekiant nustatyti atitinkamos prekės rinkos apibrėžimo ir intelektinės nuosavybės santykį, reikalinga detalesnė intelektinės nuosavybės teisių ir atitinkamų prekės bei geografinės rinkos apibrėžimo santykio, taip pat atitinkamos prekės rinkos apibrėžimo „naujosios ekonomikos“ rinkų atveju ypatybių analizė.

2.1.1. Atitinkama prekės rinka

Intelektinės nuosavybės teisių atveju taikomi bendri atitinkamos prekės rinkos apibrėžimo analizės principai¹¹⁰. Pagrindiniu atitinkamos prekės rinkos apibrėžimo kriterijumi laikomas prekių tarpusavio pakeičiamumas. Vertinant paklausos pakeičiamumą, nustatomos prekės, kurios vartotojų požiūriu yra tarpusavyje nepakeičiamos. Intelektinės nuosavybės teisių atveju paklausos pakeičiamumo vertinimo prasme ypatinga pačių intelektinės nuosavybės objektų savybių reikšmė. Priklausomai nuo intelektinės nuosavybės rūšies, šių teisių objektai įvairuoja, tačiau bendriausia prasme visi jie pasižymi tam tikro lygio originalumu, kūrybos elementu, naujumu. Todėl konkretus išradimas, autorių teisių objektas, gretutinių teisių objektas, ar dizainas gali žymiai įtakoti ir juos apimančių prekių fizines, funkcines ar estetiškas savybes. Jei

¹¹⁰ Žr. aukščiau P. 8.

intelektinės nuosavybės teisių objekto sąlygota tam tikra prekės savybė vartotojų požiūriu būtų lemiamą, tokia intelektinės nuosavybės objektą apimanti prekė negalėtų būti tinkamai pakeista kitos rūšies preke. Kitaip tariant, atitinkama prekės rinka būtų intelektinės nuosavybės objektą apimančios prekės rinka. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinė monopolija sutaptų su atitinkama prekės rinka.

Nepaisant to, kad prekės ženklai tiesiogiai jais žymimų prekių savybių nelemia, prekių paklausos pakeičiamumo vertinimo prasme šie intelektinės nuosavybės teisių objektai taip pat gali būti reikšmingi. Prekių ženklai sieja vartotoją su konkrečiu ūkio subjekto gaminamų prekių savybėmis¹¹¹. Tuo atveju, jei vartotojai tam tikros prekės, pažymėtos išvystytu prekės ženklu (angl. – *brand*), savybes laikytų unikaliomis, toks prekės ženklas galėtų būti laikomas reikšmingu veiksniu paklausos pakeičiamumo vertinimo prasme¹¹².

Vertinant pasiūlos pakeičiamumą, analizuojama galimybė ūkio subjektams, kurie esamu momentu nėra tariamai dominuojančio ūkio subjekto konkurentai, greitai pradėti su šio ūkio subjekto prekėmis pakeičiamų prekių gamybą ir tiekti jas į rinką nepatiriant dėl to reikšmingų papildomų sąnaudų ar rizikos. Intelektinės nuosavybės teisių atveju pasiūlos pakeičiamumo vertinimo prasme reikšminga šių teisių turėtojo teisinė monopolija ir jos objekto apimtis (angl. – *breadth*)¹¹³. Pavyzdžiui, patentu saugomos technologijos apimtis gali būti tokia reikšminga, kad išradimas negalės būti pakeičiamas jokia kita technologija. Patento savininko išimtinės teisės leistų jam uždrausti kitiems ūkio subjektams gaminti prekes, apimančias jo išradimą, ir prekių, apimančių tokią technologiją, rinka sutaptų su atitinkama prekės rinka¹¹⁴. Taigi intelektinės nuosavybės teisių objekto savybės ir apimtis gali lemti, kad tokį intelektinės nuosavybės objektą apimanti prekė bus nepakeičiama¹¹⁵. Intelektinės nuosavybės teisių savininko teisinė monopolija gali sutapti su atitinkama prekės rinka.

2.1.2. Atitinkama geografinė rinka

Intelektinės nuosavybės teisių atveju taikomi bendri atitinkamos geografinės rinkos apibrėžimo analizės principai¹¹⁶. Esminiu atitinkamos geografinės rinkos apibrėžimo

¹¹¹KEELING D. T. Intellectual Property Rights in EU Law, *Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 377.

¹¹² Ibid.

¹¹³ HAYS T. *Parallel Importation under European Union Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 177.

¹¹⁴ Ibid. 117.

¹¹⁵ Ibid. 177.

¹¹⁶ Žr. aukščiau P. 10.

kriterijumi laikomas konkurencijos sąlygų homogeniškumas. Vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių plečiamąjį atitinkamos geografinės rinkos apibrėžimą, yra vadinamos lygiagrečios prekybos (angl. – *parallel trade*) tikimybė, dažniausiai sąlygota kainų įvairiose valstybėse narėse skirtumų ir mažų transportavimo sąnaudų¹¹⁷. Intelektinės nuosavybės atveju lygiagrečios prekybos galimybės vertinimo prasme reikšmingas šių teisių išimtinumas ir nacionalinis pobūdis. Atitinkamą prekės rinką apibrėžus taip, kad ji apimtų tik intelektinės nuosavybės teisių objektą apimančią prekę, intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinė monopolija įgalintų jį drausti tokių prekių įvežimą į savininko valstybę¹¹⁸. Vadovaujantis „teisių išsėmimo“ Europos Bendrijos lygiu principu, intelektinės nuosavybės teisių turėtoju ar jo sutikimu trečiajam asmeniui kartą pateikus prekę į rinką bet kur visoje Bendrijoje, intelektinės nuosavybės teisės yra išsemiamos, kadangi už šias teises jų turėtojas gauna atlygį arba turi galimybę tokį atlygį gauti¹¹⁹. Šiuo atveju išimtinių teisių turėtojas, norėdamas neleisti prekėms judėti tarp valstybių narių, nacionaline teise remtis negalėtų

Tačiau intelektinės nuosavybės teisių išsėmimo principas nėra absoliutus. ETT praktikoje yra suformavęs eilę taisyklių, kuomet laisvo prekių judėjimo principas vis dėlto galėtų būti apribotas nacionalinio pobūdžio intelektinės nuosavybės teisių apsaugos tikslais¹²⁰. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės teisių turėtojas galėtų remtis nacionaline intelektinės nuosavybės teise ir uždrausti kitiems ūkio subjektams įvežti prekes, apimančias atitinkamą intelektinės nuosavybės teisių objektą. Tokiomis aplinkybėmis lygiagreti prekyba atitinkamomis prekėmis būtų mažai tikėtina. Intelektinės nuosavybės teisių turėtojo valstybėje ir gretimose rinkose konkurencijos sąlygos negalėtų būti laikomos homogeniškomis, o atitinkama geografinė rinka sutaptų su šios valstybės teritorija. Taigi intelektinės nuosavybės teisių išimtinis pobūdis ir nacionalinis pagrindas gali lemti šių teisių turėtojo teisinės monopolijos teritorijos prasme sutapimą su atitinkama geografine rinka. Tuo atveju, jei tokia teisinė monopolija sutaptų ir su atitinkama prekės rinka, išimtinės intelektinės nuosavybės teisės sutaptų su atitinkama rinka.

2.1.3. „Naujosios ekonomikos“ rinkos

¹¹⁷ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje T-30/89 *Hilti v. Commission* [1991] E. C. R. II-1439; Komisijos sprendimas 88/501/EEC *Elopac v. Tetra Pack* [1988] OJ L272/27.

¹¹⁸ Žr. aukščiau p. 16-17.

¹¹⁹ Žr. aukščiau P. 22-24.

¹²⁰ *Ibid.*

Sąvoka „naujoji ekonomika“ (angl. – *new economy*) vienija rinkas elektroninių ryšių ir aukštųjų technologijų pramonės, įskaitant internetinį verslą (pavyzdžiui, vadinamosios B2B rinkos), kompiuterių programinę ir techninę įrangą, biotechnologijas, medicinos įrangą, farmaciją ar kosminę įrangą, srityje¹²¹. Šios rinkos pasižymi ypač dažna technologine kaita, papildomų produktų (angl. – *complementary products*) poreikio, aukšto tarpusavio suderinamumo lygio, taip pat, ypač elektroninių ryšių rinkos, tinklo poveikio (angl. – *network effects*) savybėmis. Konkurencijos požiūriu „naujosios ekonomikos“ rinkos ypatingos tuo, kad konkurencija čia grindžiama labiau ne kaina, o inovacijomis, ūkio subjektai konkuruoja ne rinkose, o dėl naujų rinkų¹²². Investicijos ir moksliniai tyrimai bei plėtra kuria inovacijas, grįstas naujomis technologijomis bei idėjomis. Todėl intelektinės nuosavybės kūrimas ir naudojimas „naujosios ekonomikos“ rinkose yra konkurencinės strategijos pagrindas, reikalaujantis atitinkamo konkurencijos politikos pripažinimo¹²³.

„Naujosios ekonomikos“ rinkoms būdingos savybės lemia, kad EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygų analizė šių rinkų atveju reikalauja ypatingo dėmesio. Pripažįstama, kad metodologija, grįsta atitinkamos rinkos apibrėžimu, rinkos galios ir tariamai dominuojančio ūkio subjekto elgesio rinkoje vertinimu, neužkerta kelio analizės klaidų galimybei bet kokių atveju¹²⁴. Taikant šią procedūrą „naujosios ekonomikos“ rinkų atveju, minėtos analizės klaidų tikimybė yra ypač didelė¹²⁵.

Konkurencijos veiksnius Komisija apibrėžia trim konkurencinio poveikio šaltiniais: paklausos pakeičiamumu, pasiūlos pakeičiamumu ir potencialia konkurencija¹²⁶. ETT yra nurodęs, kad vertinant prekių tarpusavio pakeičiamumą, svarbu atsižvelgti į paklausos ir pasiūlos pakeičiamumą¹²⁷. Teorijoje labiau pritariama požiūriui, kad apibrėžiant rinką, pagrindiniu kriterijumi turėtų būti laikomas būtent paklausos pakeičiamumas¹²⁸. Komisijos nuomone, pasiūlos pakeičiamumas yra tinkamas prekės

¹²¹ MUYSSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millenium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹²² JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 43.

¹²³ MUYSSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millenium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03.

¹²⁷ Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), E.C.R. 495; Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

¹²⁸ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 26.

(paslaugos) rinkos apibrėžimo kriterijus, jei efektyvumo ir trukmės požiūriu pasiūlos pakeičiamumo poveikis yra lygiavertis pasiūlos pakeičiamumui¹²⁹. Komisijos praktikos analizė rodo, kad pagrindiniu prekių tarpusavio pakeičiamumo kriterijumi vis dėlto laikomas paklausos pakeičiamumas ir tik per trumpą laiką¹³⁰.

Tačiau didelis dėmesys paklausos pakeičiamumui būtent per trumpą laiką lemia, kad apibrėžta atitinkama prekės rinka neatspindi kuriamų naujų prekių. Inovacijos yra esminė „naujosios ekonomikos“ rinkų savybė. Naujų prekių, pranašesnių už rinkoje jau esančias prekes, kūryba, nors tokių prekių pateikimo į rinką laikas nėra aiškiai apibrėžtas, „naujojoje ekonomikoje“ yra pagrindinis konkurencinis veiksnys¹³¹. Paklausos pakeičiamumo per trumpą laiką kriterijaus taikymas gali lemti nepagrįstai siaurą atitinkamos prekės rinkos apibrėžimą. Juo siauriau apibrėžiama atitinkama rinka, juo didesnė galimybė, kad ūkio subjektas bus pripažintas toje rinkoje užimančiu dominuojančią padėtį.

Nustatant prekės pakeičiamumo lygį, Komisija siūlo taikyti hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testą¹³². Hipotetinio monopolisto testas grindžiamas mokslinė metodologija, paremta kainos kaita¹³³. Tačiau „naujosios ekonomikos“ rinkose tokia prekės paklausos ir pasiūlos pakeičiamumo nustatymo metodologija mažai veiksminga, kadangi šiuo atveju konkurencija grindžiama, kaip minėta, labiau ne kaina, o naujų prekių kūrimu¹³⁴. „Naujosios ekonomikos“ rinkų atveju siūloma tradicinį hipotetinio monopolisto testą transformuoti į vadinamą multifunkcinį (angl. – *multi-attribute*) SSNIP testą¹³⁵. Priklausomai nuo to, vertinamas paklausos ar pasiūlos pakeičiamumas, multifunkcinis SSNIP testas galėtų būti taikomas tirti atitinkamai vartotojų ar kitų ūkio subjektų reakciją ne tik į prekės kainos padidėjimą, bet ir hipotetinę atitinkamos prekės funkcinių savybių kaitą. Kita vertus, funkcinių savybių kaitos matavimo klausimas multifunkcinio SSNIP testo taikymą praktikoje daro sudėtingą¹³⁶.

¹²⁹ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03.

¹³⁰ AHLBORN C. *Competition Policy in the New Economy: Is European Competition Law up to the Challenge*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹³¹ Ibid.

¹³² Žr. aukščiau P. 10.

¹³³ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 369.

¹³⁴ MUYSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millennium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹³⁵ TEECE D. COLEMAN M. *The Meaning of Monopoly: Antitrust Analysis in High-technology Industries*, [1998] *Antitrust Bull.* 801, 827-8.

¹³⁶ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 321.

Atsižvelgiant į minėtus atitinkamos rinkos apibrėžimo „naujosios ekonomikos“ rinkose probleminius aspektus, tradicinę analizę EB Sutarties 82 straipsnio taikymo prasme, grįstą atitinkamos rinkos apibrėžimu, rinkos galios ir tariamai dominuojančio ūkio subjekto elgesio rinkoje vertinimu, siūloma apskritai keisti vadinamu „pirmiausiai principai“ (angl. – *first principles*) požiūriu¹³⁷. Šio požiūrio esmė yra ekonominė analizė, atsieta nuo griežto rinkos apibrėžimo ir rinkos galios vertinimo bei orientuota į rinkoje tariamai dominuojančio ūkio subjekto elgesio bei jo poveikio rinkai vertinimą¹³⁸. „Pirmiausiai principai“ požiūris grindžiamas aiškinimu, kad konkurencijos teisės draudimų (angl. – *antitrust*) esmė yra konkurencinis poveikis. Šiuo požiūriu rinkos apibrėžimas ir rinkos galia turi reikšmės konkurencijos teisės draudimų taikymo analizės prasme, tačiau šie elementai yra pirmiausiai dominuojančio ūkio subjekto tariamo piktnaudžiavimo ir galimų tokio elgesio konkurencinių pasekmių vertinimo dalis. EB Sutarties 82 straipsnis draudžia ne ūkio subjekto dominuojančią padėtį rinkoje, o piktnaudžiavimą tokia padėtimi. Todėl „pirmiausiai principai“ požiūris, orientuotas būtent į rinkoje tariamai dominuojančio ūkio subjekto elgesio ir atitinkamo konkurencinio poveikio analizę yra pozityvus. Vis dėlto kol kas tai tik idėja, kurios veiksmingas taikymas praktikoje dar reikalauja apčiuopiamos ekonominės analizės metodologijos kristalizacijos.

2.2. Rinkos galios vertinimas

Ūkio subjektas laikomas dominuojančiu, jei turi galios rinkoje elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, t.y. turi didelę rinkos galią. Intelektinės nuosavybės teisės sukuria teisinę monopoliją ir leidžia jų turėtojui teisėtai kontroliuoti kitų asmenų elgesį. Kitų asmenų elgesio kontrolė gali kurti ūkio subjektų ūkinės veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis ir teisinę intelektinės nuosavybės turėtojo monopoliją priartinti prie monopolijos ekonomine prasme. Siekiant nustatyti intelektinės nuosavybės ir rinkos galios santykį, reikalinga detalesnė ūkio subjektų veiklos plėtros ir įėjimo į rinką kliūčių bei intelektinės nuosavybės teisių tarpusavio sąveikos, taip pat rinkos galios vertinimo „naujosios ekonomikos“ rinkose ypatybių analizė.

2.2.1. Plėtros ir įėjimo į rinką kliūtys

¹³⁷ MUYSSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millenium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹³⁸ Ibid.

2.2.1.1. Dominuojanti padėtis

Europos Bendrijos konkurencijos teisėje intelektinės nuosavybės teisės dažnai pateikiamos kaip klasikinis teisinės prigimties plėtros ar įėjimo į rinką kliūčių pavyzdys¹³⁹. Šių teisių gebėjimas kurti plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis konkrečiu atveju priklauso nuo atitinkamos rinkos apibrėžimo¹⁴⁰. Teisinė intelektinės nuosavybės teisių turėtojo monopolija nereiškia monopolijos ekonomine prasme, jei išimtinių teisių objektą apimanti prekė yra pakeičiama ir konkuruoja su kitų ūkio subjektų gaminamomis prekėmis.

Tačiau intelektinės nuosavybės teisių objekto savybės ir apimtis gali lemti, kad tokį intelektinės nuosavybės objektą apimanti prekė bus nepakeičiama jokia kita preke¹⁴¹. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinė monopolija sutaptų su atitinkama prekės rinka. Intelektinės nuosavybės teisių išimtinumas ir nacionalinis pobūdis gali lemti šių teisių turėtojo ir teisinės monopolijos teritorijos prasme sutapimą su atitinkama geografine rinka¹⁴². Taigi būtent intelektinės nuosavybės teisės lemtų jų turėtojo teisinės monopolijos ir atitinkamos rinkos, apibrėžtos prekės ir teritorijos požiūriu, tapatumą. Tokiu atveju intelektinės nuosavybės teisių turėtojas galėtų pakelti atitinkamos prekės kainą virš konkurencingo lygio ir, įgyvendindamas jam suteiktas teises, užkirsti kelią kitų ūkio subjektų ūkinės veiklos plėtrai ar įėjimui į atitinkamos prekės rinką. Esant tokiai situacijai, būtų didelė tikimybė, kad atitinkamas ūkio subjektas turėtų galios elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, ir galėtų būti pripažintas rinkoje dominuojančiu.

Intelektinės nuosavybės teisių įtaką rinkos galios ir dominuojančios padėties prasme yra pripažinęs ETT. Byloje *Parke, Davis* ETT nurodė, jog „kadangi patento teisės šiuo metu yra išimtinai nacionalinės teisės reikalas, jų pagrindu gaunama nauda patenka į Bendrijos teisės reguliavimo sritį tik tuomet, kai tokia nauda įtakoja dominuojančią padėtį, piktnaudžiavimas kuria gali paveikti prekybą tarp valstybių narių“¹⁴³. Byloje *Hilti* PTI pažymėjo, kad „kiek tai susiję su kitais veiksniais, kuriuos Komisija nurodė kaip padedančius išlaikyti ir sustiprinti „Hilti“ padėtį rinkoje, būtina pažymėti, jog vien jau faktas, kad „Hilti“ turi patentą ir Jungtinėje Karalystėje remiasi autorių teisių į patronų

¹³⁹ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Para. 40.

¹⁴⁰ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004. P. 356. WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 184.

¹⁴¹ HAYS T. *Parallel Importation under European Union Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004. P. 177.

¹⁴² Žr. aukščiau P. 25-26.

¹⁴³ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 376.

juostas, skirtas naudoti jų pačių įrankiuose, apsauga, stiprina jų padėtį reikmenų, atitinkančių „Hilti” standartus, rinkoje. Tose rinkose stipri „Hilti” padėtis buvo dar sustiprinta patentais, kuriuos tuo metu jie turėjo tam tikrų vinių pistoletų DX 450 elementų atžvilgiu¹⁴⁴. Taigi intelektinės nuosavybės teisės gali įtakoti ūkio subjekto rinkos galią ir tam tikra apimtimi lemti jo dominuojančią padėtį rinkoje.

2.2.2. *Prezumpcija*

Tačiau ETT pripažįsta, kad intelektinės nuosavybės teisės jų turėtojui dominuojančios padėties rinkoje savaime nesukuria. Byloje *Deutsche Grammophon* pažymėjo, kad „garso įrašų gamintojas, turintis gretutines teises, negali būti laikomas užimančiu dominuojančią padėtį [EB] Sutarties [82] straipsnio prasme vien dėl išimtinės teisės platinti apsaugotus objektus įgyvendinimo¹⁴⁵. Byloje *EMI Records* ETT konstatavo, kad „nors prekių ženklas apsaugos teritorijoje jo savininkui suteikia ypatingą padėtį, tai nereiškia dominuojančios padėties [EB Sutarties 82] straipsnio prasme, ypač jei, kaip šiuo atveju, keletas ūkio subjektų, kurių ekonominė jėga yra panaši į ženklo savininko, veikia šių prekių rinkoje ir gali su minėtu savininku konkuruoti¹⁴⁶.”

Autorių teisių turėtojo teisinės monopolijos ir dominuojančios padėties santykį ETT nagrinėjo žymioje byloje *Magill*¹⁴⁷. Šioje byloje analizuotas atsisakymo suteikti licenciją į autorių teisės saugomus televizijos programų sąrašus (angl. – *program listings*) teisėtumas. Jokioje kitoje valstybėje narėje, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Airiją, programų sąrašai autorių teise nebuvo saugomi. 1985 metais „RTE” Airijoje turėjo įstatyminę televizijos transliavimo monopoliją. „BBC” ir „IBA” atitinkamą įstatyminę duopoliją turėjo Jungtinėje Karalystėje, įskaitant Šiaurės Airiją. Dauguma televizijos žiūrovų Airijoje ir Šiaurės Airijoje turėjo priėjimą prie visų trijų televizijos organizacijų kanalų. „RTE” ir „BBC” turėjo autorių teises į atitinkamus televizijos kanalų programų sąrašus, o „ITP” – „IBA” frančizės pagrindu perduotas autorių teises į „IBA” kanalų programų sąrašus. „RTE”, „BBC” ir „ITP” kiekvienas atskirai leido savo televizijos programų gidus, apimančius tik atitinkamos televizijos organizacijos savaitės programų sąrašus. Visos šios televizijos organizacijos griežtomis licencijų sąlygomis sąrašų

¹⁴⁴ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje T-30/89 *Hilti v. Commission* [1991] E. C. R. II-1439. Para. 93.

¹⁴⁵ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 371.

¹⁴⁶ *Ibid.* P. 372.

¹⁴⁷ Europos Teisingumo Teismo sprendimas bylose C-241-242/91P *RTE & ITP v. Commission (Magill)* [1995] E.C.R. I-743.

informaciją taip pat teikė spaudai. „Magill”, Airijos leidėjas, ėmė leisti išsamų savaitinį televizijos programų gidą, apimantį visų Airijoje ir Šiaurės Airijoje prieinamų televizijos programų detales. Likusioje Europos Bendrijos dalyje išsamūs televizijos gidai buvo populiarūs ir įprasti. Nacionalinio teisinio proceso būdu, besiremiamos autorių teisėmis į televizijos programų sąrašus, „RTE”, „BBC” ir „ITP” uždraudė „Magill” minėtą informaciją atgaminti. „Magill” kreipėsi į Komisiją ir apskundė minėtas televizijos organizacijas dėl EB Sutarties 82 straipsnio pažeidimo atsisakant jam suteikti išankstinę patikimą programų sąrašų informaciją ir šių sąrašų atžvilgiu įgyvendinant autorių teises. Komisija nustatė „RTE”, „BBC” ir „ITP” dominuojančią padėtį jų pačių ir apskritai savaitinių televizijos gidų rinkoje bei pripažino televizijos organizacijas tokia padėtimi rinkoje piktnaudžiavus. PIT Komisijos sprendimą patvirtino. „RTE” ir „ITP” tokį PIT sprendimą apskundė ETT, kuris taip pat pripažino RTE ir ITP dominavimą ir piktnaudžiavimą tokia padėtimi.

PTI byloje *Magill* nurodė, kad „dėl autorių teisių į programų sąrašus RTE turėjo išimtinę teisę tuos sąrašus atgaminti ir tiekti į rinką. Todėl jie <...> galėjo užsitikrinti programų sąrašų leidimo *RTE Guide*, savo programų sąrašų žurnale, monopoliją. Taigi pareiškėjas tuo metu aiškiai užėmė dominuojančią padėtį savo programų savaitinių sąrašų, ir žurnalų, kuriuose jie buvo spausdinami Airijoje ir Šiaurės Airijoje, rinkose“¹⁴⁸. Taigi PIT pripažino, kad pagrindinė televizijos organizacijų dominavimo rinkoje priežastis buvo jų teisinė monopolija, kurią lėmė televizijos organizacijų autorių teisės į jų programų sąrašus.

Vis dėlto ETT minėtu klausimu vėliau konstatavo, kad „kiek tai susiję su dominuojančia padėtimi, iš pradžių būtina prisiminti, kad vien tik intelektinės nuosavybės teisės tokios padėties reikšti negali“¹⁴⁹. Tačiau toliau ETT pažymėjo, jog „vis dėlto pagrindinė informacija, susijusi su kanalu, diena, laiku ir programos pavadinimu, yra būtinas televizijos stočių programų sudarymo rezultatas, todėl [šios televizijos stotys yra] vienintelis tokios informacijos šaltinis ūkio subjektams, tokiems kaip „Magill”, kurie norėtų [minėtą informaciją] publikuoti kartu su komentarais ar vaizdine medžiaga. Atsižvelgiant į aplinkybes, „RTE” ir „ITP”, kaip „IBA” atstovas, taip pat „BBC” užima *de facto* monopoliją informacijos, naudojamos sudarant televizijos programų tinklelius, naudojamus daugumos namų valdų Airijoje ir nuo 30 iki 40 procentų namų valdų Šiaurės

¹⁴⁸ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 375.

¹⁴⁹ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-241-242/91P *RTE & ITP v. Commission (Magill)* [1995] E.C.R. I-743. Para. 46.

Airijoje¹⁵⁰. ETT nurodė, kad „todėl apeliančių padėtis yra tokia, kad jie gali užkirsti kelią konkurencijai savaitinių televizijos programų sąrašų rinkoje. Patvirtindamas Komisijos vertinimą, kad apeliančiai užėmė dominuojančią padėtį, [PTI] buvo teisus“¹⁵¹.

ETT požiūris į intelektinės nuosavybės teisių ir atitinkamo savininko dominuojančios padėties santykį vertinamas prieštaringai. Teigiama, kad transliuojančių organizacijų dominavimo rinkoje priežasčių aiškinimas buvo paviršutiniškas ir neatskleidžia, kodėl būtent „vien tik nuosavybė“ tokios padėties reikšti negali¹⁵². Esant tam tikrom ypatingom aplinkybėm, tokiom kaip byloje *Magill*, teisinė monopolija, sukurta intelektinės nuosavybės teisių, turėtų būti laikoma dominuojančia padėtimi rinkoje. Aiškinama, kad ETT turėtų ribotai pripažinti neįprastą nacionalinių intelektinę nuosavybę reglamentuojančių teisės aktų taikymą tuo atveju, jei tokių teisės aktų reguliavimas yra akivaizdžiai nesuderinamas su pagrindiniais Europos Bendrijos principais¹⁵³.

Taip pat nurodoma, jog intelektinės nuosavybės teisės neabejotinai gali savaimė reikšti dominavimą rinkoje, kadangi EB Sutarties 82 straipsnis draudžia ne ūkio subjekto dominuojančią padėtį, o būtent piktnaudžiavimą tokia padėtimi¹⁵⁴. Šiuo atveju teigiama, kad intelektinės nuosavybės teisių turėtojo teisinei monopolijai sutapus su atitinkama rinka, tokioje rinkoje intelektinės nuosavybės teisių turėtojas būtinai užims dominuojančią padėtį. Toks požiūris grindžiamas pateikiant hipotetinės vaistų nuo AIDS teisinės apsaugos patentu Europoje pavyzdį¹⁵⁵. Aiškinama, kad jei jokio kito AIDS gydančio vaisto nebūtų, patento savininkas neabejotinai užimtų dominuojančią padėtį. Patentuoti vaistai būtų nepakeičiami jokiais kitais vaistais, todėl atitinkama prekės rinka turėtų būti apibrėžta kaip sėkmingai gydančių AIDS vaistų rinka. Patento savininkas atitinkamoje Europos rinkoje turėtų teisinę monopoliją, ir įėjimo į rinką kliūtys būtų neįveikiamos visą patento galiojimo terminą (nebent būtų išrasti minėto patento savininko teisių nepažeidžiantys kiti AIDS gydantys vaistai).

Vertinant minėtą pavyzdį, pažymėtina, kad ūkio subjekto padėtis atitinkamoje rinkoje nustatoma analizuojant ūkio subjekto užimamą atitinkamos rinkos dalį, šio ūkio subjekto konkurentų užimamas rinkos dalis, ūkio subjekto veiklos plėtros ir įėjimo į rinką

¹⁵⁰ Ibid. Para. 47.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² VINJE T. C. *The Final word on Magill: the Judgement of the ECJ*, European Intellectual Property Review 1995, 17(6), 297 – 303, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 371

¹⁵⁵ Ibid.

kliūtis, taip pat pirkėjų padėtį rinkoje¹⁵⁶. Atsižvelgiant į pateiktas hipotetinės situacijos aplinkybes, aišku, kad AIDS gydančių vaistų patento savininkas atitinkamoje rinkoje užimtą rinkos dalį, kurios dydis būtų lygus visos rinkos dydžiui, t.y. 100 procentų. Šiuo atveju atitinkamoje rinkoje konkuruojančių ūkio subjektų rinkos dalių vertinimas netektų prasmės, kadangi rinkoje patento savininkas konkurentų neturėtų. Patento savininko teisinė monopolija leistų jam uždrausti kitiems ūkio subjektams Europoje gaminti patentą pažeidžiančius AIDS gydančius vaistus, taip pat užkirsti kelią tokios prekės importui į Europą.

Vertindamas pirkėjų padėtį rinkoje, PIT yra nurodęs, kad stiprių pirkėjų rinkoje buvimas gali atsverti veiksnių, identifikuojančių ūkio subjekto dominuojančią padėtį atitinkamoje rinkoje, poveikį, tik tuomet, jei egzistuoja tikimybė, kad reaguodami į tariamai dominuojančio ūkio subjekto prekių kainų padidinimą aukščiau konkurencingo lygio, minėti pirkėjai sudarytų sąlygas tokiai tariamai rinkoje dominuojančio ūkio subjekto konkurentų plėtrai ar tokiam naujų ūkio subjektų įėjimui į rinką, kurie priverstų tariamai dominuojančią ūkio subjektą sumažinti minėtas kainas¹⁵⁷. Analizuojamo pavyzdžio atveju minėto stipraus pirkėjo atitinkamoje rinkoje buvimo bei reikalaujamo poveikio ūkio subjektų įėjimui į rinką tikimybė maža, kadangi patento savininkas bet kokią naujų ūkio subjektų reakciją į AIDS gydančių vaistų kainos padidinimą galėtų kontroliuoti įgyvendindamas savo išimtinės teises. Būtų galima teigti, kad patento savininkas turėtų galios rinkoje elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų (šiuo atveju jų nebūtu), klientų ir galiausiai vartotojų, taigi AIDS gydančių vaistų rinkoje dominuotų.

Antra vertus, rinkos apibrėžimas yra priemonė nustatyti ir apibrėžti konkurenciją tarp ūkio subjektų, kad būtų galima sistemiškai įvertinti konkurencinius veiksnius, kurie veikia ūkio subjektą¹⁵⁸. Šiuos veiksnius Komisija apibrėžia trim konkurencinio poveikio šaltiniais: paklausos pakeičiamumu, pasiūlos pakeičiamumu ir potencialia konkurencija¹⁵⁹. Pagrindinis atitinkamos rinkos apibrėžimo kriterijus yra pakeičiamumas, vertinamas analizuojant konkrečios prekės paklausos pakeičiamumą, tam tikrais atvejais taip pat pasiūlos pakeičiamumą. Tačiau atitinkamos rinkos apibrėžimas nepateikia jokių indikacijų apie tariamai rinkoje dominuojančio ūkio subjekto potencialius konkurentus.

¹⁵⁶ DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. Par. 28

¹⁵⁷ Pirmosios instancijos Teismo 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97 *Irish Sugar PLC v. Commission* (1999) ECR II-02969.

¹⁵⁸ Žr. aukščiau P. 9.

¹⁵⁹ European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03. Para. 2

Minėta išvada galėtų būti priešinga analizuojamą pavyzdį papildžius aplinkybe, kad pirmajam patento savininkui gaminant ir tiekiant į rinką AIDS sėkmingai gydančius vaistus, kitas ūkio subjektas, savarankiškai investavęs ir vykdęs mokslinius tyrimus, rengiasi į rinką pateikti naujus AIDS sėkmingai gydančius vaistus, nepažeidžiančius pirmojo patento savininko teisių. Pažymėtina, kad šiuo atveju atitinkama rinka išliktų ta pati, t.y. Europos AIDS sėkmingai gydančių vaistų rinka. Tokia pati išliktų ir patento savininko teisinės monopolijos apimtis. Vis dėlto šiuo atveju kiltų daugiau abejonų dėl to, ar pirmasis patento savininkas turėtų galios Europos AIDS sėkmingai gydančių vaistų rinkoje elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų (šiuo atveju būtų aiškus potencialus konkurentas), klientų ir galiausiai vartotojų.

Taigi teigti, kad intelektinės nuosavybės teisių sukurtai teisinei monopolijai prekės ir teritorijos požiūriu sutapus su atitinkama rinka, intelektinės nuosavybės teisių turėtojas šioje atitinkamoje rinkoje būtinai užims dominuojančią padėtį, nėra tikslu. Byloje *Magill* ETT aiškinimą, kad intelektinės nuosavybės teisės savaime nereiškia ūkio subjekto dominuojančios padėties, būtų galima vertinti ne kaip ETT nenorą pripažinti galimos reikšmingos intelektinės nuosavybės teisių įtakos ūkio subjekto rinkos galiai, bet kaip įžvalgią prezumpciją, kuri vis dėlto kiekvienos individualios bylos aplinkybių kontekste galėtų būti paneigta.

2.2.3. „Naujosios ekonomikos“ rinkos

2.2.3.1. Rinkos dalys

„Naujosios ekonomikos“ rinkoms būdingos savybės lemia, kad EB Sutarties 82 straipsnio taikymo sąlygų analizė šių rinkų atveju reikalauja ypatingo dėmesio¹⁶⁰. Siekiant įvertinti ūkio subjekto rinkos galią, tradiciškai pirmiausiai analizuojama ūkio subjekto užimama atitinkamos rinkos dalis. Rinkos dalis suteikia preliminarios informacijos apie rinkos struktūrą ir tokioje rinkoje veikiančių ūkio subjektų svarbą konkurencijos prasme. Vis dėlto pažymėtina, kad ETT ir Komisijos praktikoje rinkos galios indikacijoms, grįstoms užimamų rinkos dalių analize, dažnai suteikiama didesnė reikšmė nei kitiems veiksniams, galintiems įtakoti ūkio subjekto rinkos galią¹⁶¹.

¹⁶⁰ Žr. MUYSSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millenium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>

¹⁶¹ AHLBORN C. *Competition Policy in the New Economy: Is European Competition Law Up To the Challenge*, European Competition Law Review 2001, 22(5), 156-167, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-01-15]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

„Naujosios ekonomikos“ rinkoms būdingas aukštas koncentracijos lygis. Šiose rinkose konkurencija veikia vadinamu „nugalėtojas gauna daugiausiai“ (angl. – *winner-takes-most*) principu¹⁶². Tačiau „naujosios ekonomikos“ rinkose ūkio subjekto užimama didelė rinkos dalis nebūtinai reiškia ūkio subjekto galimybę elgtis iš esmės nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų, t.y. didelę jo rinkos galią. Didelę rinkos dalį užimančių ūkio subjektų konkurentai dažnai aktyviai inovuoja, todėl nuolatinės inovacijos yra būtina sąlyga išlikti rinkoje nepriklausomai nuo užimamos rinkos dalies dydžio¹⁶³. Atsižvelgiant į tai, kad rinkoje dominuojantis ūkio subjektas turi „ypatingą atsakomybę“¹⁶⁴, didelės rinkos dalies sąsaja su dominuojančia padėtimi gali būti žalinga inovacijoms ir, atsižvelgiant į tai, kad „naujosios ekonomikos“ rinkose konkurencija grindžiama labiau ne kaina, o naujų prekių kūrimu, – ir pačiai konkurencijai.

Atsižvelgiant į minėtas užimamos rinkos dalies dydžio reikšmės rinkos galios vertinimo prasme ypatybes, šį kriterijų siūloma keisti vadinamu lyderystės (angl. – *contestability*) kriterijumi. Lyderystės siekimo rinkomis (angl. – *contestable market*) vadinamos rinkos, kurių esminė savybė yra mažos įėjimo į rinką ir išėjimo iš rinkos sąnaudos, kitaip tariant, mažos plėtros ar įėjimo bei išėjimo į rinką kliūtys. Jei atitinkama rinka gali būti apibūdinama kaip lyderystės siekimo rinka, o „naujosios ekonomikos“ rinkos šia savybe dažnai pasižymi, didelę tokios rinkos dalį užimantis ūkio subjektas neturėtų būti laikomas dominuojančiu¹⁶⁵. Šio ūkio subjekto elgesį veikia konkurenciniai veiksniai, sąlygoti galimo naujų ūkio subjektų įėjimo į rinką, t.y. šis jis negali veikti nepriklausomai nuo potencialių konkurentų.

2.2.3.2. Tinklo poveikis

Vadinamas tinklo poveikis yra viena iš „naujosios ekonomikos“ rinkų, ypač elektroninių ryšių srityje, esminių savybių. Tinklo esmė yra ta, kad kuo daugiau tam tikras tinklas turi narių, tuo individualiam tinklo naudotojui tokia sistema tampa naudingesnė. Esant tam tikram tinklo naudotojų skaičiui, atitinkama rinka su tokiu tinklu gali sutapti (angl. – *tip*). Tai vienas iš „naujosios ekonomikos“ rinkoms būdingo

¹⁶² AHLBORN C. *Competition Policy in the New Economy: Is European Competition Law Up To the Challenge*, *European Competition Law Review* 2001, 22(5), 156-167, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-01-15]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Žr. aukščiau P. 14.

¹⁶⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 368.

konkurencijos principo „nugalėtojas gauna daugiausiai“ pavyzdžių¹⁶⁶. Tinklo savininko padėtį rinkoje tokiu atveju gali įtakoti ne tik jo paties veiksmai, bet ir papildomus produktus gaminančių ūkio subjektų elgesys. Didelis papildomų produktų (pavyzdžiui, programinės įrangos), suderinamų su dominuojančio tinklo parametrais, kiekis lemia didesnę paties tinklo naudotojų skaičių. Atsižvelgiant į galimą didelį neigiamą tinklo poveikį konkurencijai, konkurencijos institucijos raginamos į rinkoje vykstančius procesus atkreipti dėmesį jau ankstyvojoje tinklo formacijos stadijoje¹⁶⁷.

Kita vertus, vienintelis tinklas gali reikšti didesnę vartotojų gerovę¹⁶⁸. Teigiama, kad tinklo poveikio reikšmė dažnai yra pervertinama¹⁶⁹. Paprastai rinkoje gali veikti keletas tinklų, o esminis klausimas yra jų tarpusavio sujungimas. Vienintelio tinklo rinkoje buvimas taip pat nereiškia, kad tokia sistema iš rinkos negali būti išstumta. Jei nauja prekė ar tinklas būtų aiškiai pranašesni, vartotojai būtų pasirengę patirti pakeitimo sąnaudas, be to, naujosios prekės ar tinklo naudotojais taptų ir nauji vartotojai¹⁷⁰. Tokios nuomonės pagrindumas iliustruojamas vinilo plokštelių ir kompaktinių diskų paklausos kaitos pavyzdžiu.

Atsižvelgiant į minėtus ūkio subjekto rinkos galios vertinimo „naujosios ekonomikos“ rinkų atveju probleminius aspektus, šiuos klausimus siūloma spręsti vadovaujantis „pirmiausiai principai“ požiūriu¹⁷¹. Tradicinis ekonominis požiūris į rinkos apibrėžimą ir rinkos galios vertinimą pirmiausiai grįstas kaina. Vadovaujantis „pirmiausiai principai“ požiūriu, rinkos galios sampratą siūloma plėsti ir aiškinti ne tik kaip rinkos galią kainos atžvilgiu (angl. – *over price*), tačiau ir kaip galią išstumti iš rinkos konkurentus (angl. – *power to exclude*)¹⁷². Dinamiškose rinkose išstūmimo iš rinkos galia, o ne galia kainos atžvilgiu yra esminis konkurencijos tokiose rinkose klausimas. Konkurencinėje aplinkoje, kurioje ūkio subjekto konkurencingumą pirmiausiai lemia inovacijos ir naujų prekių ar jų savybių kūryba, o ne tik tuomet kaina, dauguma tariamo antikonkurencinio elgesio pavyzdžių yra susiję su ūkio subjektų veiksmis ar

¹⁶⁶ Žr. aukščiau P. 35.

¹⁶⁷ AHLBORN C. *Competition Policy in the New Economy: Is European Competition Law Up To the Challenge*, European Competition Law Review 2001, 22(5), 156-167, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-01-15]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

¹⁶⁸ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 368.

¹⁶⁹ VELJANOVSKI C. *Antitrust in the New Economy: Is the European Commission's View of the Network Economy Right?* European Competition Law Review 2001, 115 (17).

¹⁷⁰ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 368.

¹⁷¹ Žr. aukščiau P. 29.

¹⁷² MUYSSERT P. *Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millenium*, European Competition Law Review 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

susitarimais, kuriais siekiama būtent išstumti iš rinkos konkurentus¹⁷³. Toks elgesys ūkio subjektams padėtų pasiekti, išlaikyti ar išplėsti dominuojančią padėtį rinkoje.

Sutariama, kad konkurencijos institucijos bet kokių veiksmų „naujosios ekonomikos“ rinkų atžvilgiu atveju šių rinkų ypatybes turėtų vertinti itin kruopščiai, o tariamai dominuojančių ūkio subjektų elgesį – atsargiai ir lanksčiai¹⁷⁴. Priešingu atveju galėtų būti pažeistas dinamiškas inovacijų procesas, sąlygojantis mokslinių tyrimų vystymą, naujų technologijų ir idėjų kūrybą, didesnę prekių įvairovę ir kokybę, bendrai – vartotojų gerovę. Socialinių sąnaudų ir socialinės naudos tarpusavio tinkamos pusiausvyros siekimas „naujosios ekonomikos“ rinkų atveju yra sudėtingas, vis dėlto kaip tik šioje pramonės srityje ypač svarbus.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 368 .

3. PIKTNAUDŽIAVIMAS IR INTELEKTINĖ NUOSAVYBĖ

EB Sutarties 82 straipsnio punktuose nuo a) iki d) nustatytų galimų piktnaudžiavimo atvejų sąrašas yra tik pavyzdinis. Analizuojamo ūkio subjekto elgesio nustatymas yra būtina EB Sutarties 82 straipsnio taikymo taisyklė. Piktnaudžiavimas rinkoje dominuojančia padėtimi bendriausia prasme gali būti išnaudotojiškas ar antikonkurencinis. Rinkoje dominuojantis ūkio subjektas yra ypatingai atsakingas, kad jo elgesys nesusilpnintų neiškraipytos konkurencijos bendrojoje rinkoje¹⁷⁵. Tuo tarpu intelektinės nuosavybės teisės leidžia jį subjektui riboti kitų rinkos žaidėjų elgesį ir atitinkamai sudaro sąlygas būti pripažintam piktnaudžiavusiu, jei tokie intelektinės nuosavybės teisių turėtojo veiksmai negalėtų būti objektyviai pateisinti. Siekiant šio darbo tikslo, reikalinga detalesnė intelektinės nuosavybės teisių ir pačios rinkos santykio, taip pat antikonkurencinio elgesio charakteringų pavyzdžių analizė.

3.1. Intelektinės nuosavybės teisės ir rinka

Intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo ir piktnaudžiavimo EB Sutarties 82 straipsnio prasme ryšio klausimas susijęs pirmiausiai su intelektinės nuosavybės teisės ir konkurencijos teisės santykiu apskritai. Teigiama, kad konkurencijos apsaugą garantuoja intelektinės nuosavybės teisės nustatytų ribojimų įgyvendinimas¹⁷⁶. Intelektinės nuosavybės teisė siekia užtikrinti inovacijų skatinimo ir visuomenės prieigos prie apsaugoto intelektinės nuosavybės teisių objekto. Patentas suteikia savininkui dvidešimties metų išradimo naudojimo teisinę monopoliją, tačiau reikalauja išradimo viešo atskleidimo, kad tesinės apsaugos patentu terminui pasibaigus, šiuo išradimu galėtų naudotis bet kuris kitas asmuo¹⁷⁷. Terminuota patento savininko teisinė monopolija leidžia jam gauti atlyginimą už išradimą, o visuomenei suteikia prieigą prie šios informacijos bei sąlygoja išradimo sklaidą. Atitinkamą funkciją atlieka dizaino ir autorių teisė¹⁷⁸. Prekių ženklų teisė leidžia prekių ženklo savininkui gauti sąžiningą investicijų grąžą, tačiau vartotojai yra suinteresuoti sistema, kuri leidžia jiems skirti rinkoje esančias prekes ir atlyginti tiems, kurie atitinka jų norus¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ GOVAERE I. *The Use and Abuse of Intellectual Property Rights in EC Law*. Sweet & Maxwell, 1996, P. 305.

¹⁷⁷ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 765.

¹⁷⁸ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 377.

¹⁷⁹ Ibid.

Antra vertus, teigiama, kad minėtas požiūris yra pernelyg optimistinis¹⁸⁰. Intelektinės nuosavybės teisė negali užtikrinti, jog intelektinės nuosavybės teisės kiekvienu atveju bus įgyvendinamos taip, kad atitiktų viešąją politiką bendrai ir konkurencijos politiką rinkų atžvilgiu konkrečiai. Intelektinės nuosavybės teisės suteikiamos minimalių kvalifikacijos standartų atitikimo pagrindu, neatsižvelgiant į savininko rinkos galią ir konkrečios inovacijų kokybę. Intelektinės nuosavybės teisės siekiama atlyginimo socialinės naudos ir išimtinumo socialinių sąnaudų tarpusavio pusiausvyra individualios intelektinės nuosavybės teisės atveju yra netiksli, kadangi dėl pragmatinio pobūdžio priežasčių visoms tos pačios intelektinės nuosavybės rūšies teisėms nustatomas vienodas galiojimo terminas.

Riboto išimtinių teisių galiojimo termino nustatymo logika grindžiama idėja, jog gražos dydį intelektinės nuosavybės turėtojui lemia rinka¹⁸¹. Išradimą įvertinti yra sudėtinga, todėl atlygio nustatymas valstybės institucijos pramonės politikos suvokimo pagrindu nėra tinkamas¹⁸². Taigi intelektinės nuosavybės teisė paremta prielaida, kad rinka, intelektinės nuosavybės teisių turėtojo atlygio reguliatorius, egzistuoja. Todėl intelektinės nuosavybės teisių turėtojo graža turėtų būti išradimo vertės dydžio. Atitinkamo savininko atlyginimo neturėtų lemti jo rinkos galia, nesusijusia su išradimu. Kitaip tariant, prielaida, kuria grįsta intelektinės nuosavybės teisė, kad intelektinės nuosavybės teisių turėtojo atlygį lemia rinka, nepaneigia, kad atitinkama graža gali būti pernelyg didelė.

Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga yra būtina ekonominio efektyvumo, pasireiškiančio efektyviausiu išteklių paskirstymu ir, galiausiai, vartotojų gerove, sąlyga. Tačiau šia prasme teisinė monopolija gali būti pagrįsta tik tol, kol jos socialinė nauda atsveria socialines sąnaudas. Intelektinės nuosavybės teisė siekia viešojo ir privataus intereso pusiausvyros, tačiau atlygio socialinės naudos ir išimtinumo socialinių sąnaudų tarpusavio pusiausvyra individualios išimtinės teisės atveju nėra tiksli. Intelektinės nuosavybės teisė nustato tik bendrus kriterijus, kurie neatspindi kiekvienu atveju individualios rinkos savybių ir būklės. Todėl konkurencijos teisė gali būti taikoma ribojant individualių intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimą. EB Sutarties 82 straipsnis gali būti taikomas rinkoje dominuojančio subjekto intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo atžvilgiu.

¹⁸⁰ ANDERMAN S., *EC Competition Law and Intellectual Property*. Clarendon Press, 1998. P. 248-250.

¹⁸¹ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 765.

¹⁸² ANDERMAN S., *EC Competition Law and Intellectual Property*. Clarendon Press, 1998. P. 248-250
POSNER R.A., LANDES W. M. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Cambridge, Massachusetts and London, England: 2003. P. 16.

3.2. Antikonkurencinis piktnaudžiavimas

Antikonkurencinis piktnaudžiavimas rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmais, verčiančiais iš rinkos pasitraukti konkurentus, stiprinančius ūkio subjekto dominuojančią padėtį ir silpninančius konkurenciją¹⁸³. ETT yra nurodęs, kad EB Sutarties 82 straipsnio draudimas apima rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmus, kurie „gali paveikti rinkos, kurioje vien dėl paties tokio ūkio subjekto buvimo konkurencijos lygis yra mažas, struktūrą, ir kurie, dėl metodų, kitokių nei sąlygojančių įprastą prekybos praktikoje prekių ar paslaugų konkurenciją, turi poveikį, ribojantį konkurencijos rinkoje palaikymą ar vystymąsi¹⁸⁴.

3.2.1. Išimtinės licencijos įgijimas

Rinkoje dominuojančio ūkio subjekto piktnaudžiavimą gali lemti intelektinės nuosavybės teisių įgijimas. Šia prasme svarbi PIT byla *Tetra Pak*¹⁸⁵. „Tetra Pak“ buvo pripažinti dominuojančiais sterilių (angl. – *aseptic*) skysto maisto pakuočių rinkoje. „Tetra Pak“ įsigijo kitą bendrovę, Lquipak, kurie turėjo išimtinę patentą, reikalingą sterilios pakuotės gamybai, licenciją. Tokiu būdu „Tetra Pak“ įgijo ir išimtinę licenciją. „Tetra Pak“ konkurentas, „Elopak“, kreipėsi į Komisiją reikalaudami minėtą įsigijimą pripažinti pažeidžiančiu EB Sutarties 82 straipsnį. Komisija pripažino „Tetra Pak“ dominuojančią padėtį rinkoje ir piktnaudžiavimą tokia padėtimi. „Tetra Pak“ Komisijos sprendimą apskundė PIT.

PIT pažymėjo, kad „vien ta aplinkybė, kad dominuojančią padėtį užimantis ūkio subjektas įgyja išimtinę licenciją, nereiškia *per se* piktnaudžiavimo EB Sutarties 82 straipsnio prasme“¹⁸⁶. Toliau PIT nurodė, kad „taikant [EB Sutarties] 82 straipsnį, turi būti nustatytos su tokio įsigijimu susijusios aplinkybės, ir konkrečiai jo poveikis atitinkamos rinkos struktūrai“¹⁸⁷. Taigi PIT akcentavo ne pačios licencijos įgijimą, bet būtent antikonkurencinį poveikį, kurį toks įgijimas lėmė atitinkamoje rinkoje. PIT pakartojė Komisijos išvadą, jog aplinkybė, kad išimtinės licencijos įgijimas „ne tik

¹⁸³ Ibid. P. 274.

¹⁸⁴ Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, *NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I)* (1983) ECR 3461.

¹⁸⁵ Europos Pirmosios Instancijos Teismo 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T – 83/91, *Tetra Pak Raising v. Commission* (1990), E.C.R. II-309.

¹⁸⁶ Ibid. Para. 23

¹⁸⁷ Ibid.

sustiprino Tetra reikšmingą dominavimą, tačiau taip pat reiškė kelio naujų konkurentų atėjimui į rinką, kur mažai, jei iš viso yra, konkurencijos, užkirtimą ar bent jau ilgą naujų konkurentų atėjimo į atitinkamą rinką atidėjimą¹⁸⁸. Taigi esminė priežastis, lėmusi išimtinės licencijos įgijimo pripažinimą piktnaudžiavimu, buvo pareiškėjo padėtis atitinkamoje rinkoje. Tuo metu vien tik teisė naudoti BTG licencija apsaugotą procesą galėjo leisti kitiems ūkio subjektams veiksmingai konkuruoti su pareiškėju atitinkamoje rinkoje¹⁸⁹. Taigi įvertinęs „su įsigijimu susijusias aplinkybes“, PTI padarė išvadą, kad „Liquipak“ įsigijimas buvo ne kas kita, kaip priemonė, <...> kuria pareiškėjas įgijo licencijos išimtinumą, ir jos poveikis atėmė ūkio subjektams konkuravimo su pareiškėju galimybes¹⁹⁰. Ši byla galėtų būti laikoma akivaizdžiu antikonkurencinio pobūdžio piktnaudžiavimu, susijusio ne tik su intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimu, bet ir su įgijimu, pavyzdžiu.

3.2.2. *Atsisakymas tiekti*

3.2.2.1. „Tam tikras piktnaudžiavimo elgesys“

Intelektinės nuosavybės teisės gali lemti vienu ūkio subjektų elgesio kontrolę kitų rinkos dalyvių atžvilgiu, kurti veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis ir taip riboti konkurenciją. Ūkio subjektai paprastai negali gaminti prekių, esančių intelektinės nuosavybės teisių objektais, negavę atitinkamo teisių turėtojo sutikimo. Nepaisant dažnai gerai veikiančio ūkio subjektų tarpusavio licencijavimo mechanizmo, dėl tam tikrų priežasčių ūkio subjektas intelektinės nuosavybės teisių licenciją suteikti gali atsisakyti. Tokio rinkoje dominuojančio ūkio subjekto elgesio atžvilgiu gali būti taikomas EB Sutarties 82 straipsnis.

Atsisakymo suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją klausimą EB Sutarties 82 straipsnio kontekste ETT pirmą kartą nagrinėjo bylose *Volvo*¹⁹¹ ir *Renault*¹⁹² dėl preliminarus nutarimo EB Sutarties 234 straipsnio pagrindu. Abiejose bylose esminis klausimas, kurio išaiškinimo prašė nacionaliniai teismai, buvo tas, ar automobilių

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 765.

¹⁹⁰ Europos Pirmosios Instancijos Teismo 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T – 83/91, *Tetra Pak Rausing v. Commission* (1990), E.C.R. II-309. Para. 23.

¹⁹¹ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211.

¹⁹² Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211. Para. 9; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault.*, (1988) ECR 6039.

gamintojo atsisakymas suteikti teisių į automobilių detalių dizainą licenciją tretiesiems asmenims, siekiantiems tokias detales gaminti ir parduoti, gali reikšti dominuojančio ūkio subjekto piktnaudžiavimą tokia padėtimi. ETT išaiškino, kad atsisakymas suteikti licenciją nereiškia piktnaudžiavimo *per se*, tačiau galėtų reikšti priklausomai nuo ūkio subjekto elgesio pobūdžio.

Byloje *Volvo* ETT nurodė, kad „saugomo dizaino savininko teisė užkirsti kelią tretiesiems asmenims be jo sutikimo gaminti, parduoti ar importuoti prekes, apimančias tą dizainą, yra pats jo išimtinės teisės dalykas. Iš to seka, kad pareiga, nustatyta saugomo dizaino savininko atžvilgiu, tretiesiems asmenims išduoti licenciją prekių, apimančių saugomą dizainą, tiekimui, net ir nustatant protingą atlygį, reikštų šio savininko išimtinės teisės esmės atėmimą, ir atsisakymas išduoti tokią licenciją negali savaime reikšti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi“¹⁹³. Tačiau ETT pabrėžė, jog „registruoto dizaino savininko išimtinės teisės į [detales] įgyvendinimas gali būti draudžiamas [EB Sutarties 82] straipsnio prasme, jei jis apima dominuojančią padėtį užimančio ūkio subjekto tam tikrą piktnaudžiavimo elgesį, tokį kaip savavališkas atsisakymas tiekti atsargines detales nepriklausomiems remontininkams <...> ar sprendimas nebegaminti atsarginių detalių tam tikram modeliui, jei daug to modelio automobilių vis dar yra apyvartoje“¹⁹⁴.

Minėtus „paties išimtinės teisės dalyko“ ir „išimtinės teisės įgyvendinimo“ principus ETT jau buvo suformavęs ankstesnėje savo praktikoje, aiškindamas intelektinės nuosavybės teisių ir Bendrijos teisės santykį laisvo prekių judėjimo kontekste¹⁹⁵. Būtent šių principų taikymas analizuojamose bylose lėmė ETT požiūrį, kad atsisakymas suteikti licenciją gali būti vertinamas kaip piktnaudžiavimas, tik jei apima „tam tikrą piktnaudžiavimo elgesį“¹⁹⁶. Vadovaujantis tokia taisykle, siekdamį elgtis teisėtai, automobilių gamintojai galėjo arba suteikti tretiesiems asmenims išimtinių teisių licenciją, arba išlaikyti teisinę monopoliją ir užtikrinti, kad jų elgesys nėra „tam tikras piktnaudžiavimo elgesys“. Teigiama, kad šia prasme ETT aiškinimą būtų galima suprasti taip, kad reikalavimas išduoti licenciją galėtų būti taikomas kaip rinkoje dominuojančio

¹⁹³ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211. Para. 8.

¹⁹⁴ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211. Para. 9; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault.*, (1988) ECR 6039. Para. 16.

¹⁹⁵ Žr. aukščiau p. 20-21.

¹⁹⁶ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 494.

ūkio subjekto kitokiu piktnaudžiavimu, t.y. ne įgyvendinant intelektinės nuosavybės teisės, kitų ūkio subjektų pažeistų teisių gynimo būdas¹⁹⁷.

ETT pateikti „tam tikro piktnaudžiavimo elgesio“ pavyzdžiai vertinti kritiškai. Teigiama, kad „savavališko“ atsisakymo tiekti ir „daugelio automobilių apyvartoje“ kriterijai yra pernelyg abstraktūs ir mažai veiksmingi praktiniu požiūriu taikymo prasme¹⁹⁸. Taip pat neaiškus „savavališko atsisakymo tiekti“ kriterijaus santykis su vadinamu „objektyvaus pateisinimo“ principu¹⁹⁹. Vis dėlto bylose *Volvo* ir *Renault*, ETT patvirtino bendrą taisyklę, jog intelektinės nuosavybės teisių turėtojas neprivalo tretiesiems asmenims suteikti licencijos naudotis jam priklausančiomis išimtinėmis teisėmis, ir jos išimtį „tam tikro piktnaudžiavimo elgesio“ forma, kurių tarpusavio santykio problema ir yra pagrindinis atsisakymo suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją bylų bruožas.

3.2.2.2. „Išimtinės aplinkybės“

Minėtą problemą ETT toliau nagrinėjo byloje *Magill*²⁰⁰. Analizuojamos bylos aplinkybės ETT aiškiai vertino atsisakymo tiekti bylų problematikos kontekste, taikė šios ūkio subjekto piktnaudžiavimo formos vertinimo principus ir susilaikė nuo platesnės intelektinės nuosavybės teisių prigimties santykio su konkurencijos teise diskusijos²⁰¹. ETT pripažino, kad „nesant Bendrijos lygio teisės aktų standartizacijos ar harmonizacijos, intelektinės nuosavybės teisių suteikimo sąlygos ir procedūros yra nacionalinių taisyklių dalykas“²⁰². ETT patvirtino byloje *Volvo* suformuotą principą, jog „išimtinė atgaminimo teisė yra dalis autoriaus teisių, todėl atsisakymas suteikti licenciją, net jeigu tai ir dominuojančią padėtį užimančio ūkio subjekto veiksmas, savaime negali reikšti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi“²⁰³. Tačiau remdamasis minėtos ankstesnės

¹⁹⁷ TEMPLE LANG J. Anti-competitive Non-Pricing Abuses under European and National Antitrust Law. B. Hawk (ed.) 2003 Fordham Corp L Inst 235, 292 – 301. JS 494.

¹⁹⁸ BURTON O. *Building Brick Baricades and Other Barriers to Entry: Abusing a Dominant Position by Refusing to License Intellectual Property Rights*, European Competition Law Review 2005, 26(4), 215-224. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-17]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>. JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 494.

¹⁹⁹ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 494.

²⁰⁰ Žr. bylos faktins, aplinkybės nurodytos P. 21.

²⁰¹ BURTON O. *Building Brick Baricades and Other Barriers to Entry: Abusing a Dominant Position by Refusing to License Intellectual Property Rights*, European Competition Law Review 2005, 26(4), 215-224. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-17]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

²⁰² Europos Teisingumo Teismo 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas bylose C-241-242/91P *RTE & ITP v. Commission (Magill)* (1995) ECR I-743. Para. 49.

²⁰³ Ibid.

bylos precedentu, ETT pabrėžė, kad „turėtojo išimtinių teisių įgyvendinimas gali, esant išimtinėms aplinkybėms, reikšti piktnaudžiavimo elgesį“²⁰⁴.

Kitaip tariant, bylos *Volvo* „tam tikro piktnaudžiavimo elgesio“ išimtis byloje *Magill* buvo transformuota į „išimtinės aplinkybės“. Tokiomis „išimtinėmis aplinkybėmis“ ETT pripažino šiuos bylos faktus: 1) išsamus savaitinis televizijos gidas, kurio potenciali paklausa iš vartotojų pusės buvo ypatinga, nekintanti ir nuolatinė, buvo nepakeičiamas; 2) apelianų atsisakymas tiekti užkirto kelią naujos prekės, turinčios potencialią paklausą, atsiradimui; 3) apelianų atsisakymui suteikti licenciją nebuvo pateisinimo; 4) pašalindami visą konkurenciją antrinėje savaitinių televizijos gidų rinkoje, apelianai taip šią rinką užsitikrino sau²⁰⁵. Priešingai nei byloje *Volvo*, analizuojamoje byloje rinkoje dominuojančios „RTE“, „BBC“ ir „ITP“ neturėjo teisėto elgesio pasirinkimo galimybes²⁰⁶. Privaloma autorių teisių licencija galėjo būti vienintelis kitų ūkio subjektų pažeistų teisių gynimo būdas.

ETT nurodytų „išimtinių aplinkybių“ sąrašas vertintas prieštaringai. ETT neatsakė į klausimą, ar visos minėtos aplinkybės, lėmusios RTE ir ITP atsisakymą suteikti informaciją apie programų sąrašus pripažinimą piktnaudžiavimu, kiekvienu individualiu atveju yra būtinos tam, kad intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimas galėtų būti ribojamas EB Sutarties 82 straipsnio pagrindu²⁰⁷. Byla *Magill* taip pat paskatino diskusijas dėl vartotojų interesų apsaugos taikant EB Sutarties 82 straipsnį. Teigiama, kad analizuojamas ETT sprendimas yra orientuotas į vartotoją²⁰⁸. Šiuo atveju teigiama, kad jeigu intelektinės nuosavybės teisė leidžia vartotoją tiesiogiai išnaudoti, reiškia toks intelektinės nuosavybės reguliavimas yra netinkamas. Antra vertus, konkurencijos teisė, įskaitant konkrečiai ir EB Sutarties 82 straipsnio teisinį reguliavimą, siekia užtikrinti konkurencijos procesą ir taip pasiekti efektyviausio išteklių paskirstymo bei vartotojų gerovės²⁰⁹. Vartotojo požiūriu naudinga *Magill* byla pateikiama kaip viena iš pavyzdžių, kuomet administracinė ar teisminė intervencija vartotojų potencialios naudos interesais galėtų sukelti ekonominės žalos, kadangi tokie veiksmai galėtų suardyti statinės ir dinaminės stimuliacijos santykį, reikalingą ekonominiam efektyvumui²¹⁰.

²⁰⁴ Ibid. Para. 50.

²⁰⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 498.

²⁰⁶ Ibid. P. 499

²⁰⁷ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 759

²⁰⁸ Europos Teisingumo Teismo 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje C-241-242/91P *RTE & ITP v. Commission (Magill)* (1995) ECR I-743. Para. 55; KEELING T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 383

²⁰⁹ Žr.

²¹⁰ RIDYARD D. *Essential Facilities and the Obligation to Supply Competitors*, *European Competition Law Review* 1996, 438, 447

Analizuojamos bylos kontekste reikšmingas ir pats intelektinės nuosavybės objektas, t.y. televizijos programų sąrašai, kurie jokioje kitoje Europos Bendrijos valstybėje narėje nebuvo ir šiuo metu nėra saugomas autorių teise. ETT sprendimas byloje *Magill* sukėlė daug diskusijų dėl suformuoto precedento taikymo kitų intelektinės nuosavybės teisių objektų, pavyzdžiui išradimų, atžvilgiu²¹¹. Nepaisant Komisijos ir ETT duoklės nacionalinės intelektinės teisės nepažeidžiamumo principui, abi institucijos, teigiama, iš tikrųjų atsižvelgė į tai, kad autorių teisės į televizijos programų sąrašus yra abejotina intelektinės nuosavybės forma²¹². Šiuo atveju nurodoma, kad būtent tai reiškia ETT aiškinimas, jog transliuotojų atsisakymas „Magill” suteikti licenciją televizijos transliacijos veiklai ar televizijos žurnalų leidybai yra nepagrįstas. Komisija šiuo klausimu savo požiūrį yra išreiškusi tiesiogiai ir nurodžiusi, kad „banali kompiliacija neturėtų būti autorių teisių objektas“²¹³. Teigiama, kad ETT turėtų ribotai pripažinti neįprastą nacionalinių intelektinę nuosavybę reglamentuojančių teisės aktų taikymą tuo atveju, jei tokių teisės aktų reguliavimas yra akivaizdžiai nesuderinamas su pagrindiniais Europos Bendrijos principais²¹⁴.

3.2.2.3. „Esminių išteklių“ doktrina

„Esminiai ištekliai“ (angl. – *essential facilities*) bendriausia prasme suprantami kaip kažkas, kas nuosavybės teise priklauso dominuojančiam ūkio subjektui arba ką dominuojantis ūkio subjektas kontroliuoja, ir prie ko kitiems ūkio subjektams, norint užsiimti gamybos ar paslaugų teikimo veikla, reikalinga prieiga²¹⁵. JAV kilmės „esminių išteklių“ doktriną Europos Bendrijos konkurencijos teisėje priėmė ir išplėtojo Komisija, pirmą kartą tiesiogiai ją pritaikiusi byloje *Sealink*, kur nurodė, kad „dominuojantis ūkio subjektas, kuriam priklauso arba kuris kontroliuoja ir kartu naudoja esminį išteklių, t.y. išteklių ar infrastruktūrą, be prieigos prie kurių konkurentai savo klientams negali teikti paslaugų, ir kuris atsisako tiems konkurentams tokią prieigą suteikti arba suteikia tik blogesnėmis sąlygomis nei teikdamas savo paslaugas ir taip konkurencijos prasme

211 STOTHERS C. *The End of Exclusivity? Abuse of Intellectual Property Rights in the EU*, [2002] European Intellectual Property Review, Vol. 24, No. 2, p. 91.

212 KEELING T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 383-384.

214 VINJE T. C. *The Final word on Magill: the Judgement of the ECJ*, European Intellectual Property Review 1995, 17(6), 297 – 303, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

215 JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 476.

sukuria konkurentų blogesnę padėtį, pažeidžia [EB Sutarties 82] straipsnį, su sąlyga, kad kitos [EB Sutarties 82] straipsnio taikymo sąlygos išpildytos“²¹⁶.

„Esminių išteklių“ doktrinos kontekste vertinamas ir atsisakymo suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją klausimas. Šia prasme svarbi byla *Ladbroke*²¹⁷. „Tierce Ladbroke“ Belgijoje valdė lažybų punktus ir organizavo žirgų lenktynių, rengiamų užsienyje, įskaitant Prancūziją, lažybas. Prancūzijos lenktynių trasų administravimo organizacijos (pranc. – *societes de courses*) ir su jomis susijusios bendrovės „PMU“ ir „PMI“ turėjo išimtinę teisę organizuoti lažybas ne lenktynių vietoje (angl. – *off-course*) Prancūzijoje, taip pat organizuoti lažybas užsienyje dėl lenktynių Prancūzijoje, organizuoti lažybas Prancūzijoje dėl lenktynių užsienyje bei naudoti užsienyje Prancūzijoje rengiamų lenktynių filmuotą medžiagą (angl. – *televised pictures*), taip pat informaciją apie tokias lenktynes. „PMI“ suteikė „DSV“ išimtinę teisę rodyti Prancūzijoje rengiamų žirgų lenktynių televizijos transliacijas Vokietijoje ir Austrijoje. „PMI“ ir „PMU“ atsisakė atitinkamas teises suteikti „Tierce Ladbroke“ Belgijoje, o „DSV“ atsisakė Prancūzijoje rengiamų žirgų lenktynių televizijos transliacijas retransliuoti. „Tierce Ladbroke“ kreipėsi į Komisiją ir apskundė „PMU“, „PMI“ bei „DSV“ dėl EB Sutarties 81 ir 82 straipsnių pažeidimų. Komisija „Tierce Ladbroke“ skundą atmetė, o „Tierce Ladbroke“ atitinkamą Komisijos sprendimą apskundė „PIT“.

Įrodinėdami „PMU“, „PMI“ bei „DSV“ EB Sutarties 82 straipsnio pažeidimą, „Tierce Ladbroke“ pareiškime rėmėsi bylos *Magill* precedentu, tačiau PIT šiuos „Tierce Ladbroke“ argumentus atmetė ir nurodė, kad „skirtingai nei situacija *Magill*, kur atsisakymas suteikti pareiškėjui licenciją užkirto jam kelią įeiti išsamių televizijos gidų rinką, šiuo atveju pareiškėjas ne tik jau yra pagrindinėje lažybų rinkoje, kurioje vartotojams siūlomas susijęs produktas, būtent vaizdo ir garso įrašai, bet ir užima didžiausią jos dalį, tuo tarpu *societes de courses*, intelektinės nuosavybės teisių turėtojo, šioje rinkoje nėra. Atitinkamai, kadangi *societes de courses* nei tiesiogiai, nei netiesiogiai Belgijos rinkoje savo intelektinės nuosavybės teisių nenaudoja, jų atsisakymas negali būti laikomas apimančiu bet koki konkurencijos Belgijos rinkoje suvaržymą“²¹⁸. Toliau PIT, remdamasis byla *Magill*, pažymėjo, kad „atsisakymas tiekti pareiškėjui nepatektų į [EB Sutarties 82] straipsnio draudimo apimtį tol, kol jis nebūtų susijęs su preke ar paslauga,

²¹⁶ Europos Komisijos 1992 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *Sealink/B & I Holyhead: Interim Measures* (1992) 5 CMLR 255. Para. 41

²¹⁷ Europos Teisingumo Teismo 1995 m. spalio 16 d. sprendimas byloje T-561/93, *Tiercé Ladbroke SA v Commission of the European Communities*, (1995) ECR 2755.

²¹⁸ Europos Teisingumo Teismo 1995 m. spalio 16 d. sprendimas byloje T-561/93, *Tiercé Ladbroke SA v Commission of the European Communities*, (1995) ECR 2755. Para. 130.

kuri yra arba esminė vykdant šią veiklą, ta prasme, kad nebūtų realaus ar potencialaus substituto, arba būtų nauja prekė, kurios atsiradimui galėtų būti užkirstas kelias nepaisant ypatingos, nuolatinės ir nekintančios paklausos iš vartotojų pusės“²¹⁹.

Byloje *Ladbroke* ETT sprendimu byloje *Magill* nustatytas „išimtinės aplinkybės“ PTI aiškino „esminių išteklių“, doktrinos kontekste²²⁰. PTI atskleidė, kad atsisakymo suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją pripažinimas piktnaudžiavimu EB Sutarties 82 straipsnio prasme nereikalauja visų bylos *Magill* „išimtinių aplinkybių“ buvimo, o pakanka vienos, t.y. aplinkybės, kad būtų nauja prekė, kurios atsiradimui galėtų būti užkirstas kelias. Vertinant ir PTI sprendimo „esminių išteklių“ elementą, aišku, kad aplinkybės, kurioms esant atsisakymas suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją reiškia dominuojančio ūkio subjekto piktnaudžiavimą, yra šios: 1) atsisakymas susijęs su preke ar paslauga, kuri yra esminė kitų ūkio subjektų ūkinės veiklos vykdymui; arba 2) atsisakymas užkirstų kelią naujos prekės, turinčios ypatingą, nuolatinę ir nekintančią paklausą iš vartotojų pusės, atsiradimui.

Tačiau ETT sprendimu byloje *Magill* nustatytas „išimtinės aplinkybės“ netrukus vėl taikė ETT „esminių išteklių“, kuriais šiuo atveju buvo spaudos leidinių platinimo tinklas, t.y. ne intelektinės nuosavybės objektas, byloje *Bronner*²²¹ dėl preliminaraus nutarimo EB Sutarties 234 straipsnio pagrindu. Šios bylos sprendime ETT konstatavo, kad „net jei ta teismo praktika dėl intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo būtų taikoma bet kokių nuosavybės teisių atžvilgiu, tam, kad būtų galima įrodyti piktnaudžiavimą [EB Sutarties 82] straipsnio prasme <...> remiantis sprendimu *Magill*, vis tiek būtų privalu įrodyti, ne tik tai, kad atsisakymas tiekti paslaugos <...> yra toks, kad galėtų pašalinti visą konkurenciją iš paslaugų prašančiojo asmens pusės, ir negali būti objektyviai pateisinamas, bet taip pat kat paslaugos savaime yra neatsiejamos nuo to asmens verslo tiek, kiek nėra jokių esančių ar potencialių substitutų“²²².

Taigi byla *Magill* įtakojo „esminių išteklių“ doktrinos raidą ir sąlygojo atsisakymo suteikti prieigą prie „esminių išteklių“ ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi santykio kriterijų kristalizaciją. Šiuo metu aišku, kad tam, jog rinkoje dominuojančio ūkio subjekto atsisakymas suteikti prieigą prie „esminių išteklių“ būtų pripažintas

²¹⁹ Ibid. Para. 131

²²⁰ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 502; WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 760; KEELING T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 386.

²²¹ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje 7/97, *Oscar Bronner GmbH & Co KG v. Mediaprint*, (1998) ECR I-7791.

²²² Ibid. Para. 41.

piktnaudžiavimu EB Sutarties 82 straipsnio prasme, būtinos šios aplinkybės: 1) atsisakymas yra toks, kad gali pašalinti visą konkurenciją antrinėje rinkoje (angl. – *downstream market*) iš reikalaujančiojo asmens pusės; 2) atsisakymo negalima objektyviai pateisinti; 3) prieiga yra neatsiejama (angl. – *indispensable*) nuo pageidaujančiojo asmens verslo; 4) nėra jokio esamo ar potencialaus „esminių išteklių“ substituto²²³. Antra vertus, byloje *Bronner* pateiktu bylos *Magill* „išimtinių aplinkybių“ aiškinimu ETT rėmėsi byloje *IMS*²²⁴ dėl preliminaraus nutarimo EB Sutarties 234 straipsnio pagrindu, kurioje suformavo autorių teisių ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi EB Sutarties 82 straipsnio prasme santykio naujausią jurisprudenciją.

3.2.2.4. Byla *IMS*

Byla *IMS* susijusi su vadinama „1860 plytų struktūra“ (angl. – *1860 brick structure*), t.y. regionine vaistų pardavimų Vokietijoje duomenų pateikimo sistema, kurios atžvilgiu *IMS* turėjo autorių teises. *IMS* iš didmenos prekyautojų rinko vaistų pardavimų informaciją ir formavo ją naudodami minėtą struktūrą, kuri leido tokią informaciją analizuoti įvairiais būdais. Apdorotą informaciją pardavimų ataskaitų forma *IMS* teikė savo klientams, farmacijos bendrovėms. „1860 plytų struktūrą“ *IMS* išvystė per daugelį metų, bendradarbiaudami su farmacijos pramonės atstovais. „1860 blytų struktūra“ buvo tapusi tam tikru atitinkamos pramonės standartu. *IMS* konkurentai siekė išvystyti panašias „plytų struktūras“, tačiau *IMS*, remdamiesi autorių teise, nacionalinio teismo proceso būdu įgyvendino išimtinę savo teises ir „1860 plytų struktūrą“ tretiesiems asmenims naudoti uždraudė. *IMS* konkurentai kreipėsi į Komisiją teigdami, kad *IMS*, atsisakydami išduoti licencijas naudoti „1860 plytų struktūrą“, pažeidė EB Sutarties 82 straipsnį. Komisijos tyrimo metu Vokietijos teismas EB Sutarties 234 straipsnio pagrindu kreipėsi į ETT dėl preliminaraus nutarimo klausimais, susijusiais su EB Sutarties 82 straipsnio aiškinimu *IMS* atsisakymo suteikti licencijas naudoti „1860 plytų struktūrą“ kontekste. Pagrindinis klausimas byloje *IMS* buvo tas, ar atsisakymas suteikti licenciją būtų piktnaudžiavimas, jei konkurentas siektų prieigos prie tos pačios geografinės ir prekės rinkos, o jo klientai galėtų priimti tik prekę, kurios pagrindas yra autorių teise saugomas objektas.

²²³ WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003. P. 760; JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 491.

²²⁴ Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje 481/01, *IMS Health GmbH & Co OHG v. NDC Health GmbH & Co KG* (2004) 4 CMLR 1543.

Atsakydamas į minėtą klausimą ir remdamasis ankstesniu savo aiškinimu byloje *Volvo* ir *Magill* byloje *IMS* ETT nurodė, kad „išimtinė atgaminimo teisė yra dalis savininko teisių, todėl atsisakymas suteikti licenciją, net jeigu tai ir dominuojančią padėtį užimančio ūkio subjekto veiksmas, savaime negali reikšti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi“²²⁵. ETT taip pat pabrėžė, jog „savininko išimtinės teisės įgyvendinimas gali, išimtinėmis aplinkybėmis, apimti piktnaudžiavimo elgesį“²²⁶. Remdamasis bylos *Magill* „išimtinių aplinkybių“ apibendrinimu minėtoje byloje *Bronner*, ETT konstatavo, jog „iš tos teismo praktikos aišku, kad tam, jog ūkio subjekto, kuriam priklauso autorių teisės, atsisakymą suteikti prieigą prie prekės ar paslaugos, neatsiejamos nuo tam tikro verslo, būtų galima laikyti piktnaudžiavimu, pakanka, kad būtų patenkintos trys būtinos sąlygos, būtent, kad tas atsisakymas užkerta kelią naujos prekės, turinčios potencialią vartotojų paklausą, atsiradimui, kad jis yra nepateisinamas ir toks, kad pašalina bet kokią konkurenciją antrinėje rinkoje“²²⁷.

Aiškindamas pirmąją sąlygą, kuri reikalauja, kad atsisakymas suteikti licenciją užkirstų kelią naujai prekei, ETT pažymėjo, kad toks reikalavimas yra pagrįstas principu, jog „siekiant autorių teisių apsaugos ir jų turėtojo ekonominės laisvės bei laisvos konkurencijos apsaugos interesų tarpusavio pusiausvyros, pastarieji turi pirmumą tik tuo atveju, jei atsisakymas suteikti licenciją užkirstų kelią antrinės rinkos vystymuisi ir tai būtų žalinga vartotojui“²²⁸. ETT detalizavo, kad šiuo atveju atsisakymas suteikti licenciją galėtų būti laikomas piktnaudžiavimu, jei „licencijos pageidaujantis ūkio subjektas nesiekia apsiriboti iš esmės tik prekių ar paslaugų, antrinėje rinkoje jau siūlomų autorių teisių turėtojo, dubliavimu, tačiau siekia gaminti naujas prekes ar teikti paslaugas, kurių autorių teisių turėtojas nesiūlo ir kurioms yra potenciali vartotojų paklausa“²²⁹.

Pabrėždamas vartotojų interesų svarbą, ETT patvirtino, jog nurodymas išduoti licenciją siejamas ne su konkurentų, o vartotojų apsauga užtikrinant laisvą konkurenciją. Toks ETT požiūris gali būti laikomas prezumpcija, naudinga autorių teisių turėtojui²³⁰. Bylose *Bronner* ir *IMS* įtvirtintų piktnaudžiavimo atsisakant tiekti nustatymo sąlygų skirtumas tas, kad byloje *IMS* ETT patvirtino „naujos prekės ar paslaugos“ reikalavimą, kuris taikomas autorių teisių atveju, tačiau nevertinamas, kaip galima spręsti iš ETT sprendimo byloje *Bronner*, sprendžiant atsisakymo suteikti prieigą prie kitokio pobūdžio

²²⁵ Ibid. Para. 34.

²²⁶ Ibid. Para. 35.

²²⁷ Ibid. Para. 38.

²²⁸ Ibid. Para. 48.

²²⁹ Ibid. Para. 49.

²³⁰ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 508.

išteklių teisėtumo klausimą EB Sutarties 82 straipsnio prasme. Teigiama, kad ši papildoma sąlyga yra tinkama priemonė intelektinės nuosavybės teisių apsaugos ir konkurencijos interesų tarpusavio pusiausvyrai pasiekti²³¹. Tačiau nustatydamas „naujos prekės ar paslaugos“ sąlygą, ETT nepateikė jokių šio reikalavimo sampratos gairių. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojamos sąlygos kilmė siejama su byloje *Magill* nustatytomis „išimtinėmis aplinkybėmis“, teigiama, kad „naujos prekės ar paslaugos“ reikalavimas turėtų būti aiškinamas siaurai, kaip reikalaujantis kokybiškai naujos prekės ar paslaugos²³².

Antrosios sąlygos ETT neaiškino. Atsižvelgdamas į tai, kad nacionalinis Vokietijos teismas, kuris kreipėsi į ETT dėl preliminaraus nutarimo, nenurodė jokių atitinkamų pastabų, analizę dėl atsisakymo patenkinti pageidavimą suteikti licenciją pateisinamumo objektyviomis aplinkybėmis ETT paliko nacionaliniam teismui. Detalizuodamas trečiąją sąlygą, t.y. reikalavimą, kad atsisakymas suteikti licenciją pašalintų bet kokią konkurenciją antrinėje rinkoje, ETT rėmėsi byla *Bronner* ir patvirtino, kad atsisakymo suteikti autorių teisių licencijos atveju „pakanka, jog būtų galima nustatyti potencialią ar net hipotetinę rinką“²³³. Toks ETT požiūris kritikuojamas, kadangi, teigiama, dėl minėtų kriterijų neapibrėžtumo sukuria teisinio netikrumo situaciją²³⁴. Pažymėtina, kad reikalavimas, jog pageidaujama prekė ar paslauga būtų „neatsiejama nuo tam tikro verslo“, ir sąlyga, kad atsisakymas suteikti licenciją pašalintų bet kokią konkurenciją antrinėje rinkoje, suprantami kaip ta pati aplinkybė²³⁵. Teigiama, kad šia prasme dauguma intelektinės nuosavybės teisių nėra „neatsiejamos nuo tam tikro verslo“, ir tokią aplinkybę licencijos pageidaujantiems ūkio subjektams, siekiantiems gauti atitinkamą licenciją, kiekvienu atveju būtų sunku įrodyti²³⁶.

²³¹ DERCLAYE E. *The IMS Decision and Reconciliation of Copyright and Competition Law*, European Law Review 2004, 29(5), 687-697. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

²³² STOTHERS C. *IMS Health and Its Implications for Compulsory Licensing in Europe*, European Intellectual Property Review 2004, 26(10), 467-472. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-04]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com> ; DERCLAYE E. *The IMS Decision and Reconciliation of Copyright and Competition Law*, European Law Review 2004, 29(5), 687-697. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

²³³ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 509.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ LE N. What Does “Capable of Eliminating All Competition” Mean, European Competition Law Review 2005, 26(1), 6-10. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>; JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 509.

²³⁶ STOTHERS C. *IMS Health and Its Implications for Compulsory Licensing in Europe*, European Intellectual Property Review 2004, 26(10), 467-472. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-04]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>.

Byla *IMS* yra naujausias ETT praktikos, susijusios su atsisakymu suteikti intelektualinės nuosavybės teisių licenciją, pavyzdys. ETT dar kartą patvirtino, kad išimtinė atgaminimo teisė yra dalis autoriaus teisių, todėl dominuojančio ūkio subjekto atsisakymas suteikti licenciją savaime negali reikšti jo piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi. ETT taip pat pažymėjo, kad esant „išimtinėms aplinkybėms“, autoriaus teisių turėtojo išimtinės teisės įgyvendinimas gali apimti piktnaudžiavimo elgesį. ETT apibendrina iki šios bylos praktikoje taikytas skirtingas atsisakymo suteikti prieigą plačiąja prasme neteisėtumo sąlygas ir aiškiai nustatė, jog dominuojančio ūkio subjekto atsisakymas suteikti autorių teisių licenciją būtų laikomas piktnaudžiavimu, jei būtų išpildytos trys būtinos ir pakankamos sąlygos: 1) atsisakymas užkirstų kelią naujos prekės, turinčios potencialią vartotojų paklausą, atsiradimui; 2) atsisakymas būtų nepateisinamas; 3) atsisakymas pašalintų bet kokią konkurenciją antrinėje rinkoje, kitaip tariant, būtų neatsiejamas bylos *Bronner* prasme. ETT nustatė „naujos prekės ar paslaugos“ reikalavimą, kuris taikomas autorių teisių atveju, tačiau nėra vertinamas sprendžiant atsisakymo suteikti prieigą prie kitokio pobūdžio išteklių teisėtumo klausimą EB Sutarties 82 straipsnio prasme. Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad byla *IMS* buvo susijusi būtent su autorių teisių licencijavimu, todėl, vertinant griežtai, negalima teigti, kad analizuojamoje byloje *IMS* nustatytos išimtinės aplinkybės būtų taikomos ir, pavyzdžiui, patentų atveju.

3.2.2.5. Pateisinimas

Minėtoje byloje *IMS* ETT nurodė, kad dominuojančio ūkio subjekto atsisakymas suteikti autorių teisių licenciją būtų laikomas piktnaudžiavimu, pažeidžiančiu EB Sutarties 82 straipsnį, jei toks atsisakymas būtų nepateisinamas²³⁷. Tačiau ETT šios sąlygos aiškinimo nepateikė. Teigiama, kad pateisinimo pavyzdžiu galėtų būtų situacija, kuomet licencijos pageidaujantis ūkio subjektas būtų nemokus ir nepatikimas kredituoti tiek, kad asmuo, vertęsis neišimtinio licencijavimu, santykius su pageidaujančiuoju ūkio subjektu nutrauktų²³⁸. Taip aiškinama, kad esant akivaizdžiai vartotojų paklausai, o dominuojančiam ūkio subjektui atitinkamų prekių negaminant, šio ūkio subjekto įrodymas, jog tokią naują prekę jis netrukus patieks į rinką, būtų tinkama priemonė

²³⁷ Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje 481/01, *IMS Health GmbH & Co OHG v. NDC Health GmbH & Co KG* (2004) 4 CMLR 1543. Para. 38, 52.

²³⁸ STOTHERS C. *IMS Health and Its Implications for Compulsory Licensing in Europe*, *European Intellectual Property Review* 2004, 26(10), 467-472. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-04]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>; JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 510.

atsisakyti kitam ūkio subjektui išduoti atitinkamą licenciją ir tokį elgesį pateisinti²³⁹. Šiuo atveju manoma, kad siekiant tinkamai pateisinti dominuojančio ūkio subjekto veiksmus, būtų galima reikalauti, kad savo ketinimus ūkio subjektas pagrįstu detaliu planu ir konkrečia prekės tiekimo į rinką data, tačiau ir atnaujinančio prekes ūkio subjekto istorinė reputacija galėtų būti tinkamas įrodymas.

Antra vertus, nurodoma, kad jei rinkoje dominuojančiam ūkio subjektui visuomet būtų leista tokią naują prekę gaminti ir į antrinę rinką tiekti pačiam, šioje rinkoje būtų mažas inovacijų lygis, kadangi tretiesiems asmenims inovacijos būtų nenaudingos. Pripažįstama, jog pateisinimu nebūtų laikomas intelektinės nuosavybės teisių turėtojo paprasčiausias nenoras dalintis ištekliais su ūkio subjektais, veikiančiais antrinėje rinkoje²⁴⁰. Aiškinama, kad bet koku atveju nepakanka ir argumento, kad intelektinės nuosavybės teisės yra išimtinės, todėl jų įgyvendinimas yra objektyviai pateisinamas inovacijų skatinimo prasme. Taigi galima teigti, kad nesant atitinkamos tolesnės ETT ar PIT praktikos, pateisinimo atsisakymo suteikti licenciją prasme samprata yra neaiški.

3.2.3. Išnaudotojiškas piktnaudžiavimas

Išnaudotojiškas piktnaudžiavimas suprantamas kaip rinkoje dominuojančio ūkio subjekto naudojimasis rinkos galia tokiu būdu, kuris būtų neįmanomas konkurencingoje rinkoje²⁴¹. Intelektinės nuosavybės teisių atveju ši nuostata vertinama prieštaringai. Idėja, kad intelektinės nuosavybės teisių turėtojai teisinės monopolijos pagrindu neturi teisės gauti maksimalios gražos, kelia tokių teisių vertės klausimą apskritai²⁴². Viena pagrindinių patento teisinės apsaugos idėjų yra ta, kad patento savininkas, naudodamasis teisine monopolija, turės galimybę parduoti patentu saugomas prekes sąlygiškai didesne kaina ir taip gaus teisingą atlygį²⁴³. Nepaisant kai kurių išradimų sėkmingos realizacijos rinkoje, daugybės išradimų realizacija yra nesėkminga. Pradėjus mokslinius tyrimus, dažnai nėra galimybės nustatyti, ar tam tikro išradimo pateikimas į rinką bus pelningas²⁴⁴. Kitaip tariant, realizacijos prasme sėkmingos prekės turi atlyginti nepelningus projektus, taip pat finansuoti tolesnius mokslinius tyrimus, kurių rezultatas vėlgi gali būti

²³⁹ TEMPLE LANG J. *Anti-competitive Non-Pricing Abuses under European and National Antitrust Law*. B. Hawk (ed.) 2003 Fordham Corp L Inst 235, 272 – 3.

²⁴⁰ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 511.

²⁴¹ *Ibid.* 270.

²⁴² *Ibid.* 384.

²⁴³ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 379.

²⁴⁴ *Ibid.*

neapibrėžtas. Tokia intelektualinės nuosavybės kainos funkcija akivaizdi „naujosios ekonomikos“ aukštųjų technologijų rinkose²⁴⁵. Siekiant sukurti naują prekę, keletas konkurentų gali išseivoti didžiulius kiekius išteklių, o dažniausiai tik vienas „nugalėtojas“ bent tam tikrą laiką gautų didžiulį atlygį. Tokio pelno perspektyva dažnai vertinama kaip būtina sąlyga tam, kad ūkio subjektai imtųsi rizikuoti patirti didžiules sąnaudas, kurios gali būti niekada nekompensuotos.

Byloje *Parke, Davis* ETT nurodė, kad „nors apsaugotos prekės pardavimo kaina gali būti vertinama kaip veiksnys nustatant galimą piktnaudžiavimą, apsaugotos prekės kaina, didesnė nei nepatentuotos prekės, nebūtinai reiškia piktnaudžiavimą“²⁴⁶. Remdamasis ETT sprendimu minėtoje byloje *Parke, Davis* byloje *Volvo*²⁴⁷ generalinis advokatas Mischo savo nuomonėje nurodė, kad „išradėjas turi teisę gauti ne tik gamybos sąnaudas siaurąja prasme ir protingą pelno dalį, bet taip pat tyrimo ir plėtros išlaidas“²⁴⁸. Vienas svarbių klausimų byloje *Volvo* buvo tas, ar automobilių gamintojas, registruoto dizaino savininkas, turėdamas išimtinę teisę gaminti savo automobilių modelių detales (angl. – *body panels*), gali teisėtai siekti papildomo monopolistinio pelno pardavinėdamas naujus automobilius, kuomet, kaip buvo preziumuojama, tyrimo ir plėtros sąnaudos ar bent dalis jų jau yra atgautos. Generalinis advokatas Mischo pažymėjo, kad iš esmės nėra priešasčių, „kodėl gamintojui turėtų būti draudžiama amortizacija pajamų tiek iš naujų automobilių, tiek detalių atžvilgių, su sąlyga, kad paskirstymas yra teisingas“²⁴⁹.

Byloje *Volvo* ir ETT konstatavo, kad „registruoto dizaino savininko išimtinės teisės į detales įgyvendinimas gali būti draudžiamas [EB Sutarties 82] straipsnio prasme, jei jis apima dominuojančią padėtį užimančio ūkio subjekto tam tikrą piktnaudžiavimo elgesį, tokį kaip <...> nesąžiningo atsarginių detalių kainų lygio nustatymas“²⁵⁰. Tačiau byloje *Renault* ETT papildomai pažymėjo, jog „siejant konkrečiai su detalių, parduodamų gamintojo, ir tų, kuriomis prekiauja nepriklausomi gamintojai, kainų skirtumais, būtina pažymėti, kad <...> didesnė nei pastarųjų pirmųjų kaina nebūtinai reiškia

²⁴⁵ JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 384.

²⁴⁶ Europos Teisingumo Teismo 1968 m. vasario 29 d. sprendimas byloje 24/67, *Parke, Davis and Co. v Probel, Reese, Beintema-Interpharm and Centrafarm*, (1968) ECR 00055, Para. 72.

²⁴⁷ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211.

²⁴⁸ AG Opinion Keeling 379.

²⁴⁹ AG Opinion para. 33.

²⁵⁰ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, *AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd.*, (1988) ECR 6211. Para. 9; Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault.*, (1988) ECR 6039. Para. 16.

piktnaudžiavimą, kadangi saugomų teisių į ornamentinį dizainą turėtojas gali teisėtai reikalauti sumų, kurias investavo siekdamas išstobulinti saugomą dizainą, gražos²⁵¹.

Vertinant ETT sprendimus minėtose bylose *Volvo* ir *Renault*, teigiama, kad ETT neatsižvelgė į pakankamai didelės gražos iš realizacijos rinkoje prasme sėkmingo dizaino poreikį, siekiant kompensuoti ūkio subjektų investicijas į mažiau sėkmingus dizaino pateikimo į rinką atvejus²⁵². Antra vertus, ETT išaiškinimus bylose *Volvo* ir *Renault* galėjo lemti ypatingos faktinės aplinkybės, susijusios su automobilių atsarginių detalių klausimu²⁵³. Vartotojui, investavusiam didelę savo santaupų dalį perkant automobilį, atsarginės dalys yra reikalingos, todėl jis netenka pasirinkimo laisvės. Didelė tikimybė, kad automobilių gamintojas, turintis išimtinę teisę gaminti savo automobilių modelių atsargines detales, tokio vartotojo atžvilgiu galėtų taikyti piktnaudžiavimo praktiką.

Vadinamu *laissez-faire* ekonominiu požiūriu, automobilių pirkėjai, spręsdami kokią pirkti automobilį, atsižvelgia į sąnaudas, susijusias su automobilių atsarginėmis detalėmis²⁵⁴. Todėl automobilių gamintojai gali laisvai spręsti, koku būdu jie gaus investicijų gražą ir protingą pelno dalį, t.y. parduodami naujus automobilius, atsargines detales ar derindami abi galimybes. Kita vertus, teigiama, jog *laissez-faire* požiūris yra neteisingas, kadangi dažniausiai pirkėjai duomenų apie sąnaudas, susijusias su jų automobilio atsarginėmis detalėmis, neturi, todėl, spręsdami dėl pagrindinės prekės pirkimo, šio veiksnio nevertina²⁵⁵.

EB Sutarties 82 straipsnio a) punkto nuostata, kad rinkoje dominuojančią padėtį užimančio ūkio subjekto piktnaudžiavimu gali būti pripažintas „nesąžiningų pirkimo ar pardavimo kainų <...> tiesioginis ar netiesioginis nustatymas“, intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo atveju turėtų būti aiškinama ir taikoma nuosaikiai. Būtina atsižvelgti į tai, kad realizacijos prasme sėkmingos prekės turi atlyginti nepelningus projektus, taip pat finansuoti tolesnius mokslinius tyrimus, kurių rezultatas gali būti neapibrėžtas. Antra vertus, akivaizdu, kad kiekvienu atveju svarbi pirkėjo padėtis rinkoje, tai ypač aktualu parduodant intelektinės nuosavybės teisių objektą apimančias prekes tiesiogiai vartotojui.

²⁵¹ Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault*, (1988) ECR 6039. Para. 17.

²⁵² GOVAERE I. *The Use and Abuse of Intellectual Property Rights in EC Law*. Sweet & Maxwell, 1996, P. 219; KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 380.

²⁵³ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 380.

²⁵⁴ *Ibid.*; JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press 2004, P. 366.

²⁵⁵ KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 380.

IŠVADOS

Atlikus tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1. Intelektinės nuosavybės teisės lemia siauresnį atitinkamos rinkos apibrėžimą. Intelektinės nuosavybės teisių objekto kūrybos elementas gali lemti jį apimančios prekės unikalumą paklausos pakeičiamumo prasme, ūkio subjektų veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis pasiūlos pakeičiamumo požiūriu bei teritorinį skaidymą konkurencijos sąlygų prasme.
2. „Naujosios ekonomikos“ rinkų ypatybės lemia naujo požiūrio į atitinkamos rinkos apibrėžimo analizę poreikį. „Naujosios ekonomikos“ rinkose paklausos pakeičiamumo per trumpą laiką kriterijus gali lemti nepagrįstai siaurą atitinkamos rinkos apibrėžimą, o vadinamas tradicinis hipotetinio monopolisto, arba SSNIP, testas neatspindėti konkurencijos inovacijomis.
3. Intelektinės nuosavybės teisės dominuojančios padėties rinkoje savaime nereiškia. Intelektinės nuosavybės turėtojo teisinės monopolijos sutapimas su atitinkama rinka nereiškia tokio intelektinės nuosavybės teisių turėtojo dominuojančios padėties rinkoje.
4. „Naujosios ekonomikos“ rinkų ypatybės lemia naujo požiūrio į rinkos galios veiksmų vertinimą. „Naujosios ekonomikos“ rinkose ūkio subjekto užimamos didelės rinkos dalies sąsaja su didele rinkos galia gali lemti inovacijų ribojimą, o vadinamo tinklo poveikio kontrolė neigiamas pasekmes vartotojui.
5. Intelektinės nuosavybės teisių įgijimas ar įgyvendinimas savaime nereiškia piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi. Intelektinės nuosavybės teisių įgijimas ar įgyvendinimas išimtiniais atvejais gali reikšti piktnaudžiavimą EB Sutarties 82 straipsnio prasme.
6. Intelektinės nuosavybės teisės vidinė socialinės naudos ir socialinių sąnaudų pusiausvyros paieška negali būti laikoma absoliučiai pakankama. Konkurencijos teisė, įskaitant draudimą piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, yra viena priemonių, tinkančių minėti pusiausvyrai siekti.
7. Atsisakymas suteikti intelektinės nuosavybės teisių licenciją gali būti laikomas piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. Atsisakymas suteikti autorių teisių licenciją gali būti laikomas piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi tik nustačius tris būtinas išimtines aplinkybes, skirtingas nei atsisakymo suteikti prieigą prie kitokio pobūdžio išteklių atveju.

SANTRAUKA

EB Sutarties 82 straipsnis nustato draudimą vienam ar keletui ūkio subjektų piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje, jei toks elgesys galėtų paveikti prekybą tarp valstybių narių. Intelektinės nuosavybės esmę lemia negatyvios teisės, sąlygojančios jų turėtojo galimybę kontroliuoti kitų asmenų elgesį ir intelektinės nuosavybės teisių objekto atžvilgiu sukuriančios išimtinę teisinę padėtį, vadinamą teisine monopolija. Priklausomai nuo atitinkamos rinkos apibrėžimo, minėta kitų asmenų elgesio kontrolės galimybė gali kurti ūkio subjektų veiklos plėtros ar įėjimo į rinką kliūtis ir intelektinės nuosavybės turėtojo teisinę monopoliją priartinti prie monopolijos ekonomine prasme. Tačiau šia prasme teisinė monopolija gali būti pagrįsta tik tol, kol jos socialinė nauda atsveria socialines sąnaudas. Intelektinės nuosavybės teisės siekiama socialinės naudos ir išimtinumo socialinių sąnaudų tarpusavio pusiausvyra individualios išimtinės teisės atveju nėra tiksli. Todėl konkurencijos teisė gali būti taikoma ribojant individualių intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimą. EB Sutarties 82 straipsnis gali būti taikomas rinkoje dominuojančio subjekto intelektinės nuosavybės teisių įgijimo ir įgyvendinimo antikonkurencinio ar išnaudotojiško piktnaudžiavimo prasme. ETT patvirtinęs bendrą taisyklę, kad intelektinės nuosavybės teisių turėtojas neprivalo tretiesiems asmenims suteikti licencijos naudotis jam priklausančiomis išimtinėmis teisėmis. Vis dėlto atsisakymas suteikti autoriaus teisių licenciją galėtų reikšti piktnaudžiavimą. EB Sutarties 82 straipsnio prasme, jei autorių teisių objektas būtų neatsiejamas nuo kitų ūkio subjektų verslo, užkirstų kelią naujos prekės, turinčios vartotojų paklausą, atsiradimui, negalėtų būti objektyviai pateisintas ir galėtų užkirsti bet kokią konkurenciją antrinėje rinkoje.

SUMMARY

Article 82 of the Treaty establishes the prohibition of any abuse by one or more undertakings of a dominant position within the common market or in substantial part of it in so far as it may affect trade between Member States. The essence of intellectual property is defined by its negative rights giving rise to their holders capability to control the behavior of others and amounting to the legal exclusivity over the object of right in question, called legal monopoly. Subject to the definition of the relevant market, the said ability of controlling other's behavior may erect barriers to entry or extension and bring the legal monopoly of the owner of intellectual property close to the economic one. In this sense, the legal monopoly is justified in as much as it is capable of outweighing social costs by the respective benefit. The balance between the social benefit and costs of the exclusivity, sought by the intellectual property law, in every particular case is not precise. Therefore competition law may be applied to limit the exercise of intellectual property. Article 82 of the Treaty may be applied for restricting acquisition or exercise within the meaning of either anticompetitive or exploitative abuse of intellectual property right by an undertaking holding a dominant position on the market. The European Court of Justice has held that the owner of intellectual property is not obliged to license its rights for using of them by others. However, the refusal to grant the copyright license might amount to the abuse within the meaning of Article 82 of the Treaty, where the protected object were indispensable from particular business of other undertakings, the refusal were such as to prevent a new product for which the consumer demand exists, were not such as could be objectively justified, and were capable of eliminating any competition on the ancillary market.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

Teisės norminiai aktai:

1. Europos Bendrijos steigimo sutartis (Suvestinė redakcija 1997) 1997 m. lapkričio 10 d. OJ C 340.

Spausdintiniai leidiniai:

1. ANDERMAN S., *EC Competition Law and Intellectual Property*. Clarendon Press, 1998;
2. GOYDER D. G. *EC Competition Law, Third Edition*. Oxford: Oxford University Press, 1998;
3. HAYS T. *Parallel Importation Under European Union Law*. London: Sweet & Maxwell, 2004;
4. JONES A., SUFRIN B. *EC Competition Law, Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 2004;
5. KEELING D. T. *Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003;
6. KORAH V. *An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice, Seventh Edition*. Oxford – Portland Oregon: 2000.6) STOKES, S. *Art & Copyright*. Oxford and Portland: Oregon, 2001;
7. MASKUS K. E., REICHMAN J. H. *International Public Goods and Transfer of Technology Under a Globalized Intellectual Property Regime*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005;
8. POSNER R.A., LANDES W. M. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Cambridge, Massachusetts and London, England, 2003;
9. WHISH R. *Competition Law*. UK: LexisNexis, 2003;

Elektroniniai dokumentai:

1. AHLBORN C. Competition Policy in the New Economy: Is European Competition Law up to the Challenge, *European Competition Law Review* 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;

2. BURTON O. Building Brick Baricades and Other Barriers to Entry: Abusing a Dominant Position by Refusing to License Intellectual Property Rights, *European Competition Law Review* 2005, 26(4), 215-224. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-17]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
3. DERCLAYE E. The IMS Decision and Reconciliation of Copyright and Competition Law, *European Law Review* 2004, 29(5), 687-697. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
4. GOVAERE I. *The Use and Abuse of Intellectual Property Rights in EC Law*. Sweet & Maxwell, 1996, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
5. LE N. What Does “Capable of Eliminating All Competition” Mean, *European Competition Law Review* 2005, 26(1), 6-10. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
6. MUYSERT P. Innovation and Competition Policy: Challenges for the New Millennium, *European Competition Law Review* 2003, 24(2), 87-92, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-03]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
7. TEMPLE LANG J. Anti-competitive Non-Pricing Abuses under European and National Antitrust Law. B. Hawk (ed.) 2003 *Fordham Corp L Inst* 235, 292 – 301;
8. VELJANOVSKI C. *Antitrust in the New Economy: Is the European Commission’s View of the Network Economy Right?* *European Competition Law Review* 2001, 115;
9. VINJE T. C. The Final word on Magill: the Judgement of the ECJ, *European Intellectual Property Review* 1995, 17(6), 297 – 303, [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-02-01]. Prieiga per internetą <www.westlaw.com>;
10. WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use. WIPO Publication No.489. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą <<http://www.wipo.int/aboutip/en/iprm/index.htm>>.

III. Praktinė medžiaga

1. Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 238/87, AB Volvo v Erik Veng (UK) Ltd., (1988) ECR 6211;
2. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1974 m. spalio 31 d. byloje 15/74 Centrafarm v. Sterling Drug (1974) ECR 1147;
3. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1974 m. spalio 31 d. byloje 16/74 Centrafarm v. Winthrop (1974) ECR 1183;

4. Europos Teisingumo Teismo 1988 m. spalio 5 d. sprendimas byloje 53/87, *CICRA and Maxicar v. Renault*, (1988) ECR 6039;
5. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 1990 m. spalio 17 d. byloje 10/89 *CNL Sugal v. HAG GF (HAG II)* (1990) ECR I-3711;
6. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 16 d. sprendimas sujungtose bylose C-395/96 P ir C-396 P, *Compagnie maritime belge transports SA (C-395/96 P), Compagnie maritime belge SA (C-395/96 P) and Dafra-Lines A/S (C-396/96 P) v. Commission of the European Communities*, (2000), ECR 1365;
7. Europos Teisingumo Teismo 1966 m. liepos 13 d. sprendimai sujungtose bylose 56/64, 58/64 *Consten & Grundig v. Komisija* (1966) ECR 299;
8. Europos Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 18 d. sprendimas byloje 62/79 *Cotidel v.*
9. *Ciné Vog Films (Coditel I)* (1980) ECR 881; bei 1982 m. spalio 6 d. sprendimas byloje 262/81 *Cotidel v. Ciné Vog Films (Coditel II)* (1982) ECR 881;
10. Europos Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 8 d. sprendimas byloje 78/70 *Deutsche Grammophon v. Metro* (1971) ECR 487;
11. Komisijos 1988 m. liepos 26 d. sprendimas 88/501/EEC *Elopac v. Tetra Pack* (1988) OJ L272/27;
12. Europos Teisingumo Teismo 1975 m. balandžio 18 d. įsakymas byloje 6-72, *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities* (1975), ECR 495;
13. Pirmosios instancijos Teismo sprendimas 1991 m. gruodžio 12 d. byloje T-30/89 *Hilti v. Commission* (1991) ECR II-1439;
14. Europos Teisingumo Teismo 1978 m. gegužės 23 d. byloje 102/77 *Hoffmann-La Roche v. Centrafarm* (1978) ECR 1139;
15. Europos Teisingumo Teismo 1979 m. vasario 13 d. sprendimas byloje 85/76, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission of the European Communities* (1979), ECR 461;
16. Europos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje 481/01, *IMS Health GmbH & Co OHG v. NDC Health GmbH & Co KG* (2004) 4 CMLR 1543;
17. Pirmosios instancijos Teismo 1999 m. spalio 7 d. sprendimas byloje T-228/97 *Irish Sugar PLC v. Commission* (1999) ECR II-02969;
18. Europos Teisingumo Teismo 1982 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje 144/81 *Keurkoop v. Nancy Kean Gift* (1982) ECR 2853;

19. Pirmosios instancijos Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje T-203/01 Manufacture française des pneumatiques Michelin v Commission (Michelin II) (2003) ECR II-4071;
20. Europos Teisingumo Teismo 1981 m. liepos 14 d. sprendimas byloje 187/80 Merck v. Stephar Case (1981) ECR 2063;
21. Europos Teisingumo Teismo 1977 m. spalio 25 d. sprendimas byloje 26-76, Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v Commission of the European Communities (1974), ECR 1875;
22. Europos Teisingumo Teismo 1981 m. sausio 20 d. sprendimai byloje 55,57/80 Musik-Vertrieb Membran v. GEMA (1981) ECR 147;
23. Europos Teisingumo Teismo 1983 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje 322/81, NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v. Commission (Michelin I) (1983) ECR 3461;
24. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje 7/97, Oscar Bronner GmbH & Co KG v. Mediaprint, (1998) ECR I-7791;
25. Europos Teisingumo Teismo 1968 m. vasario 29 d. sprendimas byloje 24/67, Parke, Davis and Co. v Probel, Reese, Beintema-Interpharm and Centrafarm, (1968) ECR 00055;
26. Europos Teisingumo Teismo 1985 m. liepos 9 d. sprendimas byloje 19/84 Pharmon v. Hoechst (1985) ECR 2281;
27. Europos Teisingumo Teismo 1993 m. spalio 20 d. sprendimas byloje 92/92, 326/92 Phil Collins v. Imtrat ir kiti (1993) ECR I-5145;
28. Europos Teisingumo Teismo 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje C-241-242/91P RTE & ITP v. Commission (Magill) (1995) ECR I-743;
29. Europos Komisijos 1992 m. birželio 11 d. sprendimas byloje Sealink/B & I Holyhead: Interim Measures (1992) 5 CMLR 255;
30. Europos Pirmosios Instancijos Teismo 1994 m. spalio 6 d. sprendimas byloje T – 83/91, Tetra Pak Rausing v. Commission (1990), ECR II-309;
31. Europos Teisingumo Teismo 1995 m. spalio 16 d. sprendimas byloje T-561/93, Tiercé Ladbroke SA v Commission of the European Communities, (1995) ECR 2755;
32. Europos Teisingumo Teismo 1978 m. vasario 14 d. sprendimas byloje 27/76, United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities (1978), ECR 207;
33. Pirmosios instancijos Teismo 2000 m. liepos 6 d. sprendimas byloje T-62/98 Volkswagen AG v. Commission (2000) ECR II-2707;

34. Europos Teisingumo Teismo 1988 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje 158/86 Warner Brothers ir Metronome v. Christiansen (1988) ECR 2605;

IV. *Travaux préparatoires*

1. DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses. Brussels: December 2005. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą:
<<http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/discpaper2005.pdf>>
2. European Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, OJ [1997] C 372/03;
3. Report by the EAGCP. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą
<http://ec.europa.eu/comm/competition/publications/studies/eagcp_july_21_05.pdf>;